

This is an open access article under the CC by license.

Journal of Research in Public
Policy (JRPP),
Vol. 1, No. 1 (1), Fall 2025
Received date: 2025.12.06
Accept date: 2025.12.07
Article type: Original Research
PP: 117-153

پژوهشنامه سیاستگذاری عمومی
سال اول، شماره ۱ (۱)، پاییز ۱۴۰۴
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۶
نوع مقاله: علمی - پژوهشی
صفحات: ۱۱۷ - ۱۵۳

Doi:
ISSN:

جایگاه کثرت گرایی فرهنگی در آینه اجماع هنجاری نسبت به اخلاق زیستی در سطح جهانی

لیلا تیموری*

چکیده

رشد و توسعه روزافزون علم و فناوری سبب افزایش ضرورت اتخاذ قواعد اخلاقی مبتنی بر حقوق بشر در سطح بین‌المللی می‌گردد. بدین ترتیب، اسناد و اعلامیه‌هایی در این حوزه در یونسکو، بعنوان رکن ذی‌صلاح نظام ملل متحد، به تصویب می‌رسد که «اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر» از مهم‌ترین آن‌ها بحساب می‌آید. لیکن در بستر جهانی‌شدن و در میان تنوع بی‌حد و حصر فرهنگی نوع بشر، تا چه اندازه‌ای امکان تحقق اخلاق زیستی در قالب سندی همانند اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر وجود دارد؟

برای پاسخ به پرسش فوق، با روشی مبتنی بر تحلیل اسنادی به بررسی روند رایزنی‌ها و مذاکرات تدوین پیش‌نویس‌ها و متن اعلامیه، در سه مرحله مقدماتی، تهیه پیش‌نویس توسط کمیته‌های بین‌المللی و بین‌دولتی اخلاق زیستی و در نهایت مرحله ارزیابی کارشناسان دولتی، پرداخته می‌شود. بررسی کیفیت مذاکرات در فرایند تهیه متن و نیز ادبیات اعلامیه مصوب حکایت از روندی مشورتی، آزاداندیشانه و مبتنی بر اجماع عمل‌گرایانه با محوریت مفاهیم مستخرج از «خیر مشترک» بشری منطبق با تنوع فرهنگی کشورهای عضو دارد.

کلیدواژگان

اخلاق زیستی، زیست فناوری، حقوق بشر، خیر مشترک، تنوع فرهنگی، کثرت‌گرایی فرهنگی، یونسکو.

* پژوهشگر حوزه حقوق بین الملل / ایمیل: leilateimouri7@gmail.com

Article Link:

۱- مقدمه

با توسعه علم و فناوری موضوعات اخلاقی نوین پیچیده‌تر می‌شود؛ پیچیدگی که در توافق و هنجارآفرینی بین‌المللی بغرنج‌تر خواهد شد. بدین ترتیب، یونسکو بعنوان تنها سازمان جهانی و تخصصی در حوزه اخلاق، در پی ارائه هنجارهای اخلاقی در حوزه زیست فناوری برمی‌آید. تصویب «اعلامیه ژنوم انسانی و حقوق بشر» (۱۹۹۷)، «اعلامیه بین‌المللی داده‌های ژنتیک انسانی» (۲۰۰۳) و «اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر» (۲۰۰۵) را می‌توان در ادامه چنین تلاشی ارزیابی نمود. لیکن در بستر جهانی‌شدن و درمیان تنوع بی‌حد و حصر فرهنگی نوع بشر، تا چه اندازه‌ای امکان تحقق اخلاق زیستی در قالب سندی همانند «اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر» وجود دارد؟ به نظر می‌رسد که کثرت‌گرایی ماهوی موجود در آرمان تشکیل یونسکو سبب پابندی سازمان به مفهوم «خیر مشترک بشری» گشته و سبب انطباق‌پذیری اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر (از این پس اعلامیه اخلاق زیستی) با فرهنگ‌های گوناگون بشری می‌گردد. توجه کافی به تنوع فرهنگی و بسترهای فکری عملیاتی اعلامیه‌های بین‌المللی نقش پررنگی در ترسیم تعهدات الزام‌آور آتیه بشری دارد و عدم انطباق این اسناد با واقعیات فرهنگی جوامع بشری موجب ناکارآمدی و ناممکن‌شدن تحقق واقعی آن‌ها می‌گردد. برای اثبات فرضیه یادشده، مفهوم «خیر مشترک» بشری در مراحل گوناگون بسط اعلامیه تحلیل خواهد شد.

۲- پیشینه پژوهشی

یکی از کامل‌ترین آثار انتشار یافته در حوزه اخلاق زیستی مجموعه مقالاتی تحت عنوان «اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر یونسکو: تاریخچه، اصول و اجرا» است که زیر نظر هاو و ژان منتشر شده است. نکته قابل تامل در این اثر، به بحث گذاشتن یکایک ماده‌های اعلامیه اخلاق زیستی توسط متخصصین حوزه‌های فوق می‌باشد (Have & Jean, 2009b). اثر دیگر مقاله‌ای تحت عنوان «مرور برنامه اخلاق زیستی یونسکو» به قلم آدل لانگلوآ است که در آن با رویکرد گاه‌شمارانه وقایع منجر به تصویب اعلامیه اخلاق زیستی بررسی شده است (Langlois, 2014). در کتابی دیگر زیر نظر باقری و همکاران تحت عنوان «اخلاق زیستی جهانی: تاثیر کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی یونسکو» نیز با مقاله به بازنمایی نقش کمیته بین‌المللی در تصویب اعلامیه پرداخته شده است (Bagheri et al., 2016). با وجود بررسی ابعاد مختلف تصویب اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر در یونسکو، هیچ‌یک از آثار فوق‌الذکر به اساس تکثرگرایی فرهنگی در تهیه و تدوین پیش‌نویس‌ها و همچنین متن اصلی اعلامیه توجه محوری نداشتند؛ وجود چنین تکثرگرایی در اجرایی شدن سند در سطح جهانی بسیار موثر واقع می‌شود.

۳- بنیادهای نظری کثرت‌گرایی در اخلاق‌زیستی

علی‌رغم نقش تعیین‌کننده اقتصاد در فضای پس از جنگ جهانی دوم، ظهور و بروز مشکلات فراوان عینی در جوامع غربی سبب تغییر رویکرد صرف اقتصادی گشته و مفاهیم اخلاقی مرتبط با خیرمشتک را وارد گفتمان بین‌المللی می‌نماید. امری که پاشنه آشیل آن را می‌توان تنوع و کثرت‌گرایی فرهنگی دانست (Cf. Beauchemin, 2004; Cahill, 2004; Jobin, 1998).

به لحاظ لغوی خیرمشتک را می‌توان ارزش‌ها و اهداف مشترک ملت‌ها (در سطح بین‌المللی) معنی کرد (McLean, 1989, p. 85). در همین راستا، خیرمشتک بیان هنجاری اقدامات/منافع فردی یا جمعی در مجموعه میان ذهنی بسیار گسترده، و یا حتی گامی جلوتر، پیکربندی همان بیان هنجاری در سطوح مختلف دانست (Jobin, 1998, p. 131). مفهومی که در نظریات مختلف و ادوار گوناگون تغییر و تحول یافته و چه بسا اجماع نظر عینی میان نظریه‌پردازان نسبت به آن وجود نداشته باشد: ارسطو خیرمشتک را عدالت می‌پندارد، توماس داکن آن را زیرسایه حاکمیت خداوند (کلیسا) دانسته و معنایی مستقل از نظام سیاسی بدان می‌بخشد (Mappa, 1997, p. 16)؛ در عصر قراردادهای اجتماعی، برخی دیگر مانند توماس هابز و جان لاک خیرمشتک را صلح اجتماعی و زندگی جمعی می‌دانند (Ibid., p. 12-13). با نگاهی ساده آشکار است که چنین تغییری در مفهوم خیرمشتک حاصل دو متغیر زمان و باورهای محل نشر آن است. با این نگاه مضامین خیرمشتک میان برخی نظریه‌پردازان را در دو جریان مختلف لیبرال و نئولیبرال و نیز جریان اجتماعی دسته‌بندی می‌نماییم (جدول ۱).

جدول ۱ - ویژگی‌های اصلی دو جریان شناسایی شده در تعریف خوب

جریان اقتصادی / لیبرال / نئولیبرال				جریان بشردوستانه / اجتماعی			
نظریه‌پردازان	نقش دولت	ارزش‌ها	سازمان	نظریه‌پردازان	نقش دولت	ارزش‌ها	سازمان
ارسطو	مخالف هرگونه مداخله/ موافق	استقلال آزادی عدالت	بانک جهانی/ صندوق بین‌المللی پول	توماس داکن هابز میل جان رالز کانت هابرماس	موافق مداخله بسیار بالایی دولت برای تضمین عدالت توزیعی	انصاف عدالت همبستگی مسئولیت کرامت بشری	یونسکو/ سازمان بهداشت جهانی/ فائو
جان لاک							
ژرمی بنتام							
هیوم							
آدام اسمیت							
کینز							
فردریش							
هایک							
فریدمن							

ارزش‌ها متنوع تبیین‌شده در دوجریان فکری حکایت از رویکردهای متنوع و متکثربازیگران بین‌المللی در روابط میان خود دارد. لیکن با توجه به ماهیت محدود موضوعی مقاله بر ارزش‌ها مورد حمایت یونسکو تمرکز خواهیم کرد. انتخاب جریان بشردوستانه و اجتماعی به معنای نادیده انگاشتن جریان اقتصادی نیست؛ بی‌گمان رابطه معنادار مثبت یا منفی میان ارزش‌های عدالت و انصاف، آزادی و مسئولیت، استقلال و همبستگی و دیگر ارزش‌های مورد دفاع در دوجریان فوق وجود دارد، کاهش یا افزایش سطح هریک به معنای پذیرش وجود بُعد دیگر در میدان عمل خواهد بود. بعلاوه، بنابر محوریت موضوعی مقاله نیز نادیده انگاشتن جریان اقتصادی خود می‌تواند نفی تکثرگرایی مورد نظریه‌ساز آید. بدین ترتیب، متغیرهای مورد نظر در بررسی جایگاه خیرمشتک بشری در اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر را با محوریت همبستگی، عدالت، استقلال و مسئولیت سنجیده خواهد شد.

دروهله اول، همبستگی، «به معنای باهم بودن و باهم اقدام کردن»، را می‌توان سنگ بنای خیرمشتک دانست. این معنی خود تاکید بسزایی بر جایگاه شایسته «همکاری» دارد: همکاری در رسمیت شناختن هنجاری، عمل به آن و انعطاف (Petrella, 1996, p. 9). چنین همبستگی می‌تواند به معنای دسترسی و بهره‌مندی همگان نسبت به غذا، سرپناه، انرژی، آموزش، سلامت، علم و دانش باشد (Ibid., p. 11).

در گام بعدی، عدالت، خود معانی گوناگونی همچون عدالت قضایی، انصاف، عدالت اجتماعی دارد که تعارض این تعاریف، بویژه در کشورهای غربی بسیار بحث‌انگیز است (Doucet, 1996, p. 90-99). عدالت در حوزه اخلاق زیستی بیشتر ناظر بر عدالت توزیعی میان کشورهای صنعتی و دیگر بازیگران در مورد دانش و منابع ارتقای سطح زندگی بشر است (Hottois & Missa, 2001, p. 556-557).

استقلال چه بسا اصلی‌ترین مبنای اخلاق زیستی باشد. در نگاه نخست، استقلال به معنای پذیرش هنجارها، در سطوح مختلف خرد و بین‌المللی است: افراد در جامعه هنجارها را می‌پذیرند و بازیگران بین‌المللی هنجارسازی کرده و آن‌ها را بر رسمیت می‌شناسند. در تفسیری حقوق بشری نیز رعایت و احترام به استقلال خود شرایطی دارد که بدون تامین بهره‌مندی از آن شرایط بشر استقلال به معنای تام کلمه نخواهد داشت: بنابر چنین تعریفی از استقلال، افراد برای بهره‌مندی و دفاع از استقلال خود می‌بایست امکان تحقق تمام حقوق اولیه خود را داشته باشند (Aghajanloo, 2022, p. 104-108).

وجه اشتراک متغیرهای همبستگی، عدالت و استقلال، اصل «مسئولیت» است. در واقع مسئولیت در اخلاق زیستی تکثرگرا به معنای رفتار عادلانه و همبستگی محور جهت رعایت استقلال دیگران می‌باشد. چنین مسئولیتی نیز دارای دو سطح زمانی: حال نسبت به دیگران (Lévinas, 1982, p. 90-) و نسل‌های بعدی (Bourgeault, 1990, p. 96; Simon, 1993, p. 182-183) می‌شود.

۴- بنیان تاریخی اخلاق‌زیستی در یونسکو

مطابق مقدمه اساسنامه یونسکو، صلح می‌بایست در ذهن بشریت شکل بگیرد (پ۲)؛ کرامت بشری مستلزم اشاعه فرهنگ و آموزش همگانی است (پ۵)؛ و آن‌که چنین صلحی تنها براساس توافقی‌های اقتصادی و سیاسی ممکن نبوده و می‌بایست بر مبنای همبستگی فکری و اخلاقی نوع بشر بنا گردد (پ۶). در صورتی‌پایانی مقدمه اساسنامه به هدف حقیقی و مهم «شناخت یکدیگر» اشاره دارد و دسترسی به چنین هدفی را از رهگذر احترام به کرامت بشری، همبستگی، آموزش برای همه و همچنین احترام به آداب و رسوم ملت‌ها و ترویج و همکاری کشورها در هنجارسازی بین‌المللی می‌داند. چنین استدلالی در ماده ۱ اساسنامه نیز به روشنی قابل رویت است.

بدین ترتیب، اهداف و کارکردهای مندرج در مقدمه و ماده ۱ اساسنامه نقش هنجارسازی یونسکو را نمایان می‌سازد (Yusuf, 2007, p. 15)، لیکن هنجارسازی جهانی در حوزه موضوعی متنوع همانند اخلاق‌زیستی تنها از طریق تضمین استقلال و بی‌طرفی سازمان ممکن است: برای حصول چنین استقلالی سازمان می‌بایست از «خیر مشترک» حاصل از تعادل میان منافع عام و منافع خاص دفاع نماید. با احراز نقش هنجارسازی یونسکو، سازمان در دهه ۱۹۷۰ نخستین مطالعات خود را در حوزه تعریف اخلاق‌زیستی آغاز می‌نماید.

توسعه فناوری‌های نوین و تمرکز مراکز پژوهشی بر ژنوم انسانی موجب توجه کشورهای عضو به آن حوزه و انتقال چنین درخواستی به فدریکو مایور، مدیر کل وقت یونسکو، جهت تهیه سندی بین‌المللی برای حمایت از ژنوم انسانی می‌گردد: نتیجه تصویب قطعنامه C/5.152۷ (۱۹۹۳) در بیست و هفتمین اجلاس کنفرانس عمومی است. مقدمه قطعنامه به توسعه و ارتقای تفکر اخلاقی در مورد دستاوردهای پیشرفت‌های علمی و فناوریانه در حوزه بیومدیکال در چارچوب رعایت حقوق و آزادی‌های بشر اشاره داشته (پ۲) و اهمیت بسزایی برای موضوعات اخلاقی در توسعه و تسلط بر ژنوم انسانی قائل می‌شود (پ۴).

پی‌گیری‌های کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی ادامه یافته و در سال ۱۹۹۵ در قالب قطعنامه C/2.2۲۸ کشورهای عضو از مدیر کل تقاضای صدور اعلامیه‌ای مطابق مفاد قطعنامه ۱۹۹۳ را دارند: آنها خواستار دعوت کارشناسان دولتی جهت ارزیابی و تصویب اعلامیه فوق‌الذکر می‌گردند. بعلاوه، در قطعنامه ۱۹۹۵ از یونسکو خواسته می‌شود تا حمایت لازم را از کشورهای مایل به تشکیل کمیته‌های ملی اخلاق‌زیستی بعمل آورد (پ۴): نتیجه آن‌که «کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی» تشکیل جلسه داده و در نهایت اعلامیه جهانی ژنوم انسانی و حقوق بشر (از این پس اعلامیه ۱۹۹۷) تصویب می‌شود. پس از تصویب اعلامیه ۱۹۹۷، کشورهای عضو به این نتیجه می‌رسند که اطلاعات و موضوعات مورد توافق در حوزه اخلاق‌زیستی ناکافی و البته پایان‌ناپذیرند. در نتیجه برای پاسخ به مشکل اخیر و اتخاذ راه‌حلی مناسب جهت گردهم‌آوری کامل ترا اطلاعات و موضوعات از جوامع مختلف، «کمیته

بین‌دولتی اخلاق‌زیستی»، شامل ۳۶ نماینده دولتی، در سال ۱۹۹۸ تشکیل می‌شود. با این وجود همچنان ابتکار عمل در نگارش اسناد مختلف با «کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی» است. بدین ترتیب، کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی در راهبری نگارش اسناد مربوطه با مشورت دیگر نهادها (از یک سوی با کارگروه نگارش سند وازسوی دیگر با کمیته بین‌دولتی، کمیته بین‌سازمانی ملل متحد و سایر بازیگران) تهیه و تدوین می‌نماید. علاوه بر نهادهای فوق‌الذکر، هنگام تصویب اعلامیه‌ها در کنفرانس عمومی نیز امکان اصلاح و تغییر پیش‌نویس متن وجود دارد.

۵- ارزیابی اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر

متن اعلامیه اخلاق زیستی شامل یک مقدمه و ۲۸ ماده می‌شود. بعد از مقدمه، اعلامیه در ماده ۱ به بیان دامنه خود می‌پردازد؛ ماده ۲ اهداف اعلامیه را بیان می‌کند؛ ۱۵ ماده بعدی نیز اصول را تبیین می‌کنند (ماده ۳ تا ۱۷)؛ ماده‌های ۱۸ تا ۲۱ نیز از چگونگی اعمال اصول می‌گویند؛ ماده‌های ۲۲ تا ۲۵ شرایط ارتقای اعلامیه و ماده‌های ۲۶، ۲۷ و ۲۸ نیز مقررات نهایی را تبیین می‌نمایند.

مقدمه ۲۱ بندی اعلامیه، خود به نسبت دیگر اسناد و اعلامیه‌ها طولانی‌تر است. با توجه به نقش تفسیری مقدمه اسناد بین‌المللی، لذا نگارش چنین مقدمه طولانی با بیان ابعاد گوناگون حوزه اخلاق زیستی حکایت از قصد تدقیق تفسیری مصوبان داشته و نیز نشان از وجود تمایل به تعهدات جزئی و جدی‌تر (نزد برخی از کشورهای عضو) دارد.

برای درک بهتر چگونگی تحول و تدوین اعلامیه و توجه مکفی به عناصر خیر مشترک بشری با تکیه و تمرکز بر تکررگرایی فرهنگی موجود در میان کشورهای عضو یونسکو، به بررسی مراحل مختلف تدوین و تصویب اعلامیه خواهیم پرداخت. بدین ترتیب، نخست مراحل ابتدایی طرح تدوین اعلامیه (از اکتبر ۲۰۰۱ تا نوامبر ۲۰۰۳)، سپس فعالیت کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی و کمیته بین‌دولتی (از آوریل ۲۰۰۴ تا فوریه ۲۰۰۵) و در نهایت، فعالیت کارشناسان دولتی (آوریل و ژوئن ۲۰۰۵) مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهند گرفت.

۵-۱- مراحل مقدماتی تهیه اعلامیه (اکتبر ۲۰۰۱ تا نوامبر ۲۰۰۳)

سال ۲۰۰۱ آستان حوادث مختلفی در یونسکو است که سبب تهیه سندی جهانی در حوزه اخلاق زیستی می‌شود. در ۲۳ و ۲۴ اکتبر ۲۰۰۱ وزرای علوم در خصوص «اخلاق زیستی: موضوعی بین‌المللی» در پاریس گرد هم می‌آیند. وزرای حاضر در آن میزگرد اذعان دارند که:

«رابطه میان علم و آینده بشری بسیار تنگاتنگ است و آنکه این روابط تا حد بسیاری به موازنه جهانی وابسته خواهند بود. حقوق بین‌الملل و تحقق کارآمد آن باید نقشی فزاینده در این حوزه‌ها بازی کند. کشورها باید هماهنگی بین‌المللی در خصوص مشارکت‌های اخلاقی و حقوقی پژوهش

در علوم‌زیستی و اعمال آن، با هدف حصول تمام توافقات لازم درمورد این مسائل حیاتی برای بشر، را تقویت کند» (UNESCO, 2001b, §6).

در بیانیه نهایی میزگرد حاضرین از یونسکو دعوت می‌کنند:

«تا همانند نقطه شروع اعلامیه جهانی ژنوم بشری و حقوق بشر، امکان بسط سندی جهانی در خصوص اخلاق‌زیستی را با درارتباط قراردادن کمیته‌های ملی اخلاق و مراجع مشابه، و [همچنین] با همکاری با دولت‌های کشورهای عضو و سازمان‌های بین‌المللی ذی‌ربط - در راس آن سازمان ملل متحد، نهادهای تخصصی نظام ملل متحد و دیگر سازمان‌های ذی‌صلاح در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای - و [نیز] با مشورت با بخش عمومی و خصوصی، جامعه علمی و همچنین نمایندگان جامعه مدنی، پیازماید» (Ibid., §7.viii).

این درخواست وزرای علوم موردپذیرش مدیرکل یونسکو قرار گرفته و در همان سال و در پی تصویب قطعنامه C/2231 کنفرانس عمومی، مدیرکل کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی را مسئول بررسی و اعلام نظر در خصوص تهیه سند هنجارهای جهانی در حوزه اخلاق‌زیستی می‌نماید. در این قطعنامه آمده است:

«با آگاهی از این که جلوگیری از گسترش شکاف در نتیجه آخرین انقلاب تکنولوژیک در زمینه ژنوم انسانی بسیار مهم است، و با تاکید به نقش حیاتی یونسکو در تلاش برای تقویت همبستگی جهانی برای این منظور، [...] از مدیرکل دعوت می‌کند تا در ۳۲مین اجلاس کنفرانس عمومی، بررسی‌های فنی و حقوقی صورت گرفته در خصوص امکان بسط هنجارهای جهانی در خصوص اخلاق‌زیستی را با تهیه گزارشی از مشورت‌های [انجام شده] با نهادهای نظام ملل متحد و دیگر سازمان‌های ذی‌صلاح در حوزه فوق، را ارائه دهد» (UNESCO, 2001a, p. 2-3).

در همان سال باشکست طرح مشترک آلمان و فرانسه در اعلام ممنوعیت شبیه‌سازی تولیدمثل انسان و تعویق دوساله اتخاذ تصمیم در آن خصوص توسط مجمع عمومی ملل متحد (۷ نوامبر ۲۰۰۳)، ژاک شیراک، رئیس‌جمهور وقت فرانسه، تصمیم به متقاعد ساختن یونسکو جهت تمرکز بر بسط متنی هنجاری در خصوص اخلاق‌زیستی می‌گیرد. در ۲۳ فوریه ۲۰۰۳ هنگام سخنرانی خود در بیستمین سالروز بنیان کمیته مشورتی ملی اخلاق فرانسه، اوقصد خود برای به دست گرفتن ابتکار عمل در برابر کنفرانس عمومی بعدی یونسکو (اکتبر ۲۰۰۳) در حمایت از توسعه کنوانسیون بین‌المللی در حوزه اخلاق‌زیستی را اعلام می‌نماید (Cf. G  n  thique, 2024). در ۱۳ می ۲۰۰۳، شیراک در کاخ الیزه میزبان کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی است و تصویب کنوانسیون جهانی در خصوص اخلاق‌زیستی را مطالبه می‌کند (Cf. Chirac, 2003). این درحالی است که رئیس کمیته از تمایل تصویب اعلامیه‌ای در این خصوص در کمیته صحبت می‌کند.

در ژوئن ۲۰۰۳، کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی گزارش خود در خصوص امکان بسط سندی جهانی در حوزه اخلاق زیستی را ارائه می‌دهد. گزارش اذعان دارد که «همزمان، برای بهبود فهم و انسجام پیرامون گونه جدید اخلاقیات و امکانات عینی نوین حاصل علم و فناوری، سند جهانی می‌بایست در پی انگیزش توسعه معنایی مشترک در سطح جهانی باشد» (UNESCO, 2003a, §39).

گزارش بارها به ضرورت اشتراک منافع علمی میان تمام بشریت و همچنین مسئولیت نسبت به نسل‌های آینده اشاره دارد. چنین سندی می‌تواند «با اصول اساسی اخلاق زیستی، بدون رد امکان پیشنهاد جهت‌گیری‌های خاص [البته] تا زمانی که این جهت‌گیری‌های خاص با احترام به تکررگرایی فرهنگی [که] توسط یونسکو راهبری نمی‌شود، منطبق باشد» (Ibid., §55). برسمیت شناختن جهت‌گیری‌های خاص فرهنگی به نوعی ماهیت تکررگرایی گزارش را آشکار می‌سازد. در نهایت، گزارش نه یک کنوانسیون، بلکه تصویب اعلامیه‌ای را توصیه می‌نماید. کمیته معتقد است که در مورد موضوعی پر بحث و گفتگو، تنها یک اعلامیه می‌تواند کشورهای عضورا متقاعد نماید تا از اعتراض‌های بی‌درپی خود جلوگیری نمایند.

چند ماه بعد، شیراک در نطق خود در ۱۴ اکتبر ۲۰۰۳ در برابر ۳۲مین کنفرانس عمومی یونسکو، کمیته بین‌المللی را به بسط هرچه سریع‌تر قانون اخلاق زیستی با دامنه جهانی فرامی‌خواند (Cf. Delbecq, 2003; Le Monde, 2003).

با شنیدن ندای شیراک و آگاهی از گزارش کمیته بین‌المللی، کشورهای عضو به این نتیجه می‌رسند که «تعریف هنجارهای جهانی در حوزه اخلاق زیستی در احترام به کرامت بشری و حقوق و آزادی‌های افراد، در روح تکررگرایی فرهنگی اخلاق زیستی، به هنگام و مطلوب است؛» علاوه کنفرانس عمومی از مدیرکل می‌خواهد که «تدارک اعلامیه‌ای مرتبط به هنجارهای جهانی در حوزه اخلاق زیستی را پی‌گیری نماید، [ونیز] با شروع فوری رایزنی با کشورهای عضو، سایر سازمان‌های بین‌المللی مرتبط و ارگان‌های ملی مربوطه، پیش‌نویس اعلامیه را در ۳۳مین کنفرانس عمومی به آن‌ها ارائه دهد» (UNESCO, 2003b, §2&3). در واقع، در قطعنامه کنفرانس عمومی (C/2432) نسبت به نقش سازمان در تعریف و ارتقای چارچوب مشترک استانداردهای اخلاقی در حوزه اخلاق زیستی تدقیق شده و همچنین یادآوری می‌شود که متن می‌بایست مطابق روح تکررگرایی فرهنگی ذاتی اخلاق زیستی ساخته و پرداخته گردد.

در نهایت، با آگاهی کامل از چالش تهیه متن اعلامیه در بستری آمیخته از علم و سیاست در یونسکو، کمیته بین‌المللی اخلاق زیستی این چالش را می‌پذیرد. در واقع، در تهیه هرگونه سندی هنجاری می‌بایست از سطح قابل از علم، دانش و آگاهی برگرفته برگرفته شده باشد. اما پس از بررسی و اصلاح، این کشورهای عضوند که تصمیم به تصویب یا عدم تصویب پیش‌نویس می‌گیرند.

۵-۲- فعالیت کمیته بین‌المللی و کمیته میان‌دولتی اخلاق‌زیستی (آوریل ۲۰۰۴ تا فوریه ۲۰۰۵)

تقویم کاری، با تاکیدات ویژه بر اهمیت گفتگو و رایزنی، از سوی کمیته اجرایی پیشنهاد و مورد پذیرش قرار می‌گیرد. گروه نگارش تشکیل و نخستین جلسه خود را ۳۰ آوریل ۲۰۰۴ (پس از اجلاس فوق‌العاده کنفرانس عمومی در ۲۷ تا ۲۹ آوریل ۲۰۰۴) برگزار می‌کند. لیکن زمان تهیه متن بسیار کوتاه است و کمیته بین‌المللی باید پیش‌نویس را در ۶ ماه نخست سال ۲۰۰۵ تقدیم گروه کارشناسان دولتی نماید. چالش دیگر تمایل کشورها و کمیته بین‌المللی به رایزنی‌های طولانی‌تر در همان زمان اندک بود. در واقع، ارائه پیش‌نویس متن می‌بایست تا پایان سال ۲۰۰۴ تکمیل گردد تا امکان بررسی توسط گروه کارشناسان دولتی فراهم آید. این کارشناسان گسیل شده از سوی کشورهای عضو ماموریت دارند متن نهایی شده توسط کمیته بین‌المللی را بررسی و اصلاح نمایند. سپس متن پیشنهادی می‌بایست در کنفرانس عمومی اکتبر ۲۰۰۵ طرح و توسط کشورهای عضو رد یا تصویب گردد. بطور خلاصه کمیته یک سال برای انجام رایزنی و نگارش پیش‌نویس زمان دارد. کمیته این چالش را با باور به اهمیت چنین سندی در بستر جهانی‌شدن می‌پذیرد. گروه نگارش شش جلسه را در سال ۲۰۰۴ برگزار می‌کند و طی آن جلسات و رایزنی‌ها، ۵ نسخه از پیش‌نویس اعلامیه تهیه می‌شود. برنامه جلسات از قرار زیر است:

جدول ۲ - برنامه تهیه پیش‌نویس‌ها

تاریخ	نسخه متن
۳۰ آوریل ۲۰۰۴	تهیه پیش‌نویس ساختار اعلامیه
۱۴ ژوئن ۲۰۰۴	تهیه نخستین پیش‌نویس
۲۷ ژوئیه ۲۰۰۴	تهیه دومین پیش‌نویس
۲۷ اوت ۲۰۰۴	تهیه سومین پیش‌نویس
۱۵ دسامبر ۲۰۰۴	تهیه چهارمین پیش‌نویس
۹ فوریه ۲۰۰۵	تهیه پیش‌نویس اولیه اعلامیه

از ژانویه ۲۰۰۴، در خصوص ساختار و محتوای اعلامیه با کشورهای عضو رایزنی می‌شود و در می ۲۰۰۴ جلسه فوق‌العاده‌ای برای مشورت با سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان‌های دولتی و کمیته‌های ملی اخلاق برگزار می‌گردد. فارغ از جزئیات این رایزنی‌ها، گفتگوها شاخص‌های دقیق در خصوص نقطه‌نظرات کشورها و دیگر گروه‌ها را در اختیار گروه نگارش می‌دهد.

خروجی رایزنی‌ها حصول این نتیجه است که کشورهای در حال توسعه متناسب به دنبال اعلامیه‌ای جامع و تبیین‌گرم موضوعات خاص مرتبط با اخلاق‌زیستی بودند، در حالی که کشورهای

توسعه یافته بیشتر متمایل به چارچوب اصولی بودند که بتواند، با تثبیت اجماع میان اعضاء، الهامبخش تحقق حقوق و خط مشی‌ها مقتضی باشد. با توجه به حضور کشورهای عضو از مناطق جغرافیایی، تبیین عام یا خاص موضوعات در اعلامیه، موضوعی محوری در راینی‌های گروه نگارش بحساب می‌آید. محتوای جلسات به لحاظ تصادم دورویکرد مبتنی بر فرد و نیازهای جمعی نیز قابل بررسی می‌نماید. در چنین بستری، آلمان و ایالات متحده دارای رویکردی بیشتر پزشکی و فردگرایانه از اخلاق زیستی می‌باشند، در حالی که کشورهای آمریکای لاتین و آسیایی و همین‌طور کانادا، بر رویکردی اجتماعی‌تر تاکید دارند.

در مواجهه با چنین رویکردهای متفاوتی از سوی کشورهای عضو، در ادامه به بررسی بسط اصول «همبستگی، عدالت، استقلال و مسئولیت» در شکل‌دهی به خیرمشتک در چشم‌اندازی جهانی و براساس تنوع فرهنگی در مذاکرات، پیش‌نویس‌ها و متن اصلی اعلامیه خواهیم پرداخت.

۵-۲-۱- بررسی مفهوم همبستگی

گزارش کمیته بین‌المللی در مورد امکان بسط سندی جهانی در خصوص اخلاق زیستی نیز از همبستگی بعنوان اصلی کلی و برسمیت شناخته شده در سطح جهانی یاد می‌کند (UNESCO, 2003a, §45). در همان سند با شرح اهمیت گفتگو عمومی به ضرورت الهام‌بخشی روح همبستگی اشاره شده است (Ibid., §47).

نخستین راینی با کشورهای عضو از ژانویه تا آوریل ۲۰۰۴ همبستگی را بعنوان یکی از اصول قابل درج در اعلامیه پیشنهاد می‌کند. اکثریت حضار (از ۶۷ نماینده) رای به درج و پذیرش اصل درسند اعلامیه می‌دهند. در هنگام اجلاس فوق‌العاده کمیته بین‌المللی (۲۷ تا ۲۹ آوریل) سازمان‌های بین‌دولتی مورد مشورت اعلام می‌نمایند که همبستگی و همکاری بین‌المللی باید بخشی از مضامین نخستین اعلامیه باشد (UNESCO, 2004e, §14). در نتیجه‌گیری این اجلاس آورده شده است که همبستگی می‌بایست در اعلامیه، بعنوان یکی از مضامین بسیار مهم، بویژه برای کشورهای در حال توسعه، درج شود (Ibid., §37). همبستگی در اینجا بعنوان اصطلاحی از برادری میان انسان‌ها تفهیم می‌شود. در نخستین نسخه یادداشت تفصیلی در خصوص توسعه پیش‌نویس اولیه اعلامیه آمده است:

«در ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر، مفهوم برابری بدین ترتیب تبیین شده است: «همه انسان‌ها آزاد به دنیا می‌آیند و از لحاظ کرامت و حقوق با یکدیگر برابرند. همه دارای عقل و وجدان هستند و باید نسبت به یکدیگر با روح برادری رفتار نمایند». در اعلامیه حاضر، این مفهوم از برادری، با شکلی معاصر، در ماده ۱۲ تحت عنوان همبستگی و همکاری بیش از قبل توسعه داده شده است» (UNESCO, 2005a, §45).

یادداشت تفصیلی می‌افزاید:

«نه تنها اراده قاطعی که اعلامیه پیشین از مفهوم فردگرایانه حقوق بیان می‌کند، لیکن اهمیت همبستگی میان افراد و جوامع را نیز برسمیت می‌شناسد. شمول همبستگی میان اصول اعلامیه به اندازه‌ای بسیار مهم است که نابرابری سختی در دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی در تمام جهان وجود دارد. این ایده که حمایت اجتماعی جمعی و برابری شانس‌ها ضروری هستند باید یکی از اصول مستقیم اتخاذ تصمیمات سیاسی باشد و آن یکی از عناصر اساسی اخلاق مربوط به رفاه مردم است. بعلاوه شایسته است در توسعه نظام مراقبت‌های بهداشتی، توجه ویژه‌ای به گروه‌های آسیب‌پذیر، همچون اقلیت‌ها و جمعیت‌های بومی با تسهیل دسترسی آن‌ها به خدمات بهداشتی ژنتیکی موجود مطابق قانون، و کودکان با تضمین دسترسی آن‌ها به مراقبت‌های بهداشتی، گردد» (Ibid., §74&75).

در پی این اجلاس و در جریان نخستین جلسه گروه نگارش، همبستگی به مثابه اصلی بعنوان بخشی از اعلامیه در نظر گرفته می‌شود (UNESCO, 2004a, §22). در جلسه دوم (۳۰ آوریل، ۲۰۰۳ ژوئن)، گروه نگارش با تدقیق بخش‌های مختلف قابل درج در اعلامیه، تصریح می‌کند که همبستگی و همکاری بین‌المللی در بخش ارتقاء و اجرائی شدن آورده خواهند شد. اهمیت همبستگی دوباره به بحث گذاشته می‌شود، چرا که: «همبستگی، در شرایطی که نه تنها همبستگی میان افراد، بلکه همچنین میان کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه گشوده می‌شود، اهمیتی بسیار ویژه‌ای در بستر سازمانی همچون یونسکو می‌یابد» (UNESCO, 2004b, §11). نخستین پیش‌نویس متن شامل اصلی تحت عنوان «همبستگی، انصاف و همکاری» در اصول کلی خود است. در آن پیش‌نویس همبستگی در بخش اجرایی نیز دیده می‌شود (Ibid., §25). اصل همبستگی، انصاف و همکاری در بخش اصول کلی دومین پیش‌نویس متن نیز حفظ می‌شود (Cf. UNESCO, 2004d).

هنگام یازدهمین اجلاس کمیته بین‌المللی (۲۳ و ۲۴ اوت)، پینیت راتاناکول، مدیرکالج مطالعات مذهبی دانشگاه ماهیدول بانکوک، استدلال می‌کند که مطابق آموزه‌های بودیسم، هارمونی و همکاری ارزش‌های بشری هستند و این‌که: «اصل همبستگی، انصاف و همکاری، به منظور ترغیب و تضمین به اشتراک‌گذاری دانش علمی، بصورت شایسته‌ای جایگاه خود را در اعلامیه می‌یابد» (UNESCO, 2004h, §9). اظهارات مشابه این چنینی (For example: cf. Ibid., §13) سبب اذعان به پیوند همبستگی با تمام بشریت توسط گروه نگارش در چهارمین جلسه خود می‌شود (UNESCO, 2004i, Article 24.c). در جریان گفتگوها، برخی اعضاء شمول اصل عدم تبعیض برآمده دال بر همبستگی را زیر سوال قرار می‌دهند؛ چرا که آنها می‌ترسند که چنین شمولی دامنه آن را محدود نماید. لذا، پیش‌نویس سوم بعنوان خروجی جلسه داخل پراترزه تبعیض در ماده ۶ در رابطه با همبستگی اشاره دارد. ماده ۲۴ سومین پیش‌نویس در بخش‌های ارتقاء و اجرائی بر همبستگی و همکاری بین‌المللی تمرکز دارد. این ماده تصریح دارد که کشورها می‌بایست همبستگی را در رابطه با

افراد، جمعیت‌ها و گروه‌ها، بویژه آن‌هایی به تبع وضع سلامتی‌شان آسیب‌پذیرند، رعایت و ارتقاء بخشدند. همان ماده کشورها را به بهبود نشر دانش علمی و به توانمندسازی کشورهای درحال توسعه با به اشتراک‌گذاری منافع توسعه علمی از طریق توافقات دوطرفه دعوت می‌نماید (UNESCO, 2004j, Article 24.c).

در جریان دور دوم رایزنی‌ها، کشورهای عضو در سند سومین پیش‌نویس قید می‌کنند که شمول همبستگی بعنوان یک اصل مورد تردید آن‌ها نخواهد بود و حتی برخی از کشورها از اهمیت درج این اصل نیز می‌گویند. طی این رایزنی‌ها، سازمان‌های بین‌دولتی نیز اظهاراتی را در همین رابطه بیان می‌نمایند: سازمان بهداشت جهانی معتقد است که عدم تبعیض و محرومیت نمی‌بایست در چنین اصلی لحاظ شود. بعلاوه، این سازمان می‌افزاید که تبیین اصل همبستگی روشن نبوده و غیر از احساسی مبهم به بیان چیزی دیگری نمی‌پردازد. این درحالی‌است که سازمان‌های مردم نهاد در کل بیشتر خواستار تدقیق معنای مفهوم همبستگی مورد پذیرش همگان هستند. برای مثال، فدراسیون بین‌المللی دانشگاه‌های کاتولیک با اشاره به خیر مشترک نظر زیر را درج می‌کند:

«ماده ۱۳ بر اشتراک‌گذاری منافع دلالت دارد. این اصل [خیر مشترک] باید ناشی از عدالت، همبستگی، انصاف و همکاری باشد. ما از خود می‌پرسیم اگر صحبت از خیر مشترک و مقصود جهانی از ارزش‌های زمینی که شاید بهتر مساله مالکیت خصوصی، مالکیت معنوی و قابلیت ثبت اختراع موجودات زنده را جایابی نماید، باشد. باید قویاً به آرمان عدالت توزیعی تأیید شود. امری که در ارتباط با یادآوری توزیع عادلانه مسئولیت‌ها و امتیازهای زندگی اجتماعی قرارداد» (UNESCO, 2005b, p. 69, Article 13).

در جریان ششمین جلسه، گروه نگارش (۱۲ تا ۱۴ دسامبر) به مطالعه نظرات دریافتی ادامه می‌دهد. گروه نگارش تصمیم به اعراض از الویت‌بندی اصول در اصول بنیادین و مشتق پیرو اظهارات ارائه شده در رایزنی‌ها می‌گیرد. مطابق ارزیابی گروه، نمی‌بایست الویت‌بندی میان اصول حاکم باشد «تا جایی که این اصول مکمل هم باشند و بسته به شرایط خاص هریک می‌تواند بر سایرین غلبه کند» (UNESCO, 2004m, §9).

گفتگوهایی نیز پیرامون جایگاه و انشاء اصل تقدم نوع بشر صورت می‌گیرد. بسیاری از اعضای گروه نگارش همبستگی را حائز اهمیت اساسی ارزیابی می‌کنند. تا جایی که آن را در ارتباط نزدیک با کرامت افراد دانسته و معتقدند وجود چنین اصلی سبب جلوگیری از اتخاذ تصمیمات ناقض حقوق افراد به نام مصالح جمعی خواهد شد. برخی دیگر بر نسیب بودن این اصل در بسیاری از سنن فرهنگی تأکید دارند که جایگاهی مهم‌تر از خانواده و جامعه دارد. گروه نگارش تصمیم به گنجاندن مفاد این اصل را در ماده‌ای در خصوص احترام به کرامت بشری می‌گیرد. یادداشت تفصیلی اشاره دارد که الویت ابنا‌ی بشری باید در برخی موارد نسبت با دیگر اصول، همانند همبستگی و عدالت، قابل قیاس است (UNESCO, 2005e, §43).

اصول برابری و انصاف بطور جداگانه درج می‌شوند و ماده ۱۴ تنها جهت تضمین همبستگی و همکاری در نظر گرفته می‌شود: «هر تصمیم یا عملی باید سطح مناسبی از همبستگی میان انبای بشر را داشته باشد و همکاری بین‌المللی در این راستا را تقویت نماید» (UNESCO, 2004I, Article 14). ماده ۲۸ در بخش ارتقاء و اجرایی نظر مشابهی دارد و تصریح می‌کند که: «کشورها می‌بایست توزیع بین‌المللی اطلاعات علمی را تسهیل نمایند و از هیچ تلاشی برای تضمین آزادی گردش و به اشتراک‌گذاری دانش علمی و فنی دریغ ننمایند» (UNESCO, 2004I, Article 28). برای کمیته، اخلاق‌زیستی بحثی میان نسبیّت و جهانی بودن شرایط جدید است، چرا که همان‌گونه که میریل دیلماس مارتی بیان می‌کند: «از یک سوی جهانی‌شدن همبستگی اقتصادی قوی‌ای را شکل داده است؛ از سوی دیگر توسعه اخلاق تکنولوژیک تشویق به درخصوص اقداماتی از قبیل شبیه‌سازی تولید مثل بشر، که امری محتمل است لیکن هنوز عملی نشده است، می‌کند».

در چهارمین اجلاس کمیته بین‌دولتی (۲۴ و ۲۵ ژانویه ۲۰۰۵) موضوعات چندانی درخصوص اصول مطرح نمی‌شود و کمیته بین‌دولتی از کمیته بین‌المللی از بابت نگاه گشاده و روح گفتگو محور آن تقدیر می‌نماید. اجلاس مشترک دو کمیته (۲۶ و ۲۷ ژانویه) بدون دریافت هیچ اظهار نظر خاصی درخصوص اصل همبستگی ادامه می‌یابد. در نهایت ماده‌ای درخصوص همبستگی و همکاری در پیش‌نویس اولیه نهایی به این ترتیب درج می‌شود: «هر تصمیم یا عملی باید سطح مناسبی از همبستگی میان انبای بشر را داشته باشد و همکاری‌های بین‌المللی را ترغیب نماید» (UNESCO, 2005g, Article 12). ماده ۲۶ پیشنهادی شرط می‌کند که کشورها می‌بایست همبستگی میان کشورها همچنین با و میان افراد، خانواده‌ها، گروه‌ها و جوامع را رعایت کرده و ارتقاء بخشند. ناگفته نماند همبستگی میان کشورها در ادامه به مباحث اضافه می‌گردد (Ibid., Article 26.c).

می‌توان نتیجه‌گیری کرد که اصل همبستگی با ابعاد اساسی در تعریف مفهومی مواجه است: دانایی آن که همه باید در سطح جهانی نسبت به افراد، خانواده‌ها، گروه‌ها، جوامع و افراد آسیب‌پذیر همبستگی داشته باشند. برای غلبه بر چنین چالشی، کمیته بین‌المللی تلاش می‌کند تا با تکیه بر نظرات تبیین شده در رایزنی‌ها، دامنه مفهومی همبستگی را روشن نماید. با تبیین همکاری بعنوان عنصر توسعه همبستگی میان تمام ملت‌ها، مفهوم همبستگی شامل قید همکاری نیز می‌شود. بدین جهت اصل همکاری‌های بین‌المللی نیز در بخش اجرایی اعلامیه درج می‌گردد.

۵-۲-۲- بررسی مفهوم عدالت

از آغاز فعالیت کمیته بین‌المللی اصل عدالت بعنوان اصلی اساسی در اعلامیه درج می‌گردد. در جریان نخستین دور رایزنی کشورهای عضو (ژانویه و آوریل ۲۰۰۴) اولین فهرست مطالب اعلامیه اصل عدالت را در قالب اصول اساسی خود شامل می‌شود. در جریان دومین جلسه گروه نگارش اصل عدالت مدنظر قرار گرفته و نخستین پیش‌نویس در ژوئن ۲۰۰۴ شاملی اصلی تحت عنوان «کرامت

بشری، حقوق بشروعدالت» می‌شود (Cf. UNESCO, 2004c). طی نخستین جلسه فوق‌العاده، این اصل توسط تمام مشارکت‌کنندگان مورد پذیرش قرار می‌گیرد. با این وجود، مساله این است که صحبت از کدام نوع عدالت است؛ در این میان عدالت اجتماعی، عدالت توزیعی یا عدالت قضایی مطرح می‌شوند.

در سومین جلسه گروه نگارش (۲ و ۳ ژوئیه ۲۰۰۴) گروه «تصمیم به ترجمه جایگاه اساسی کرامت بشری در متن در ابتدای بخش اصول کلی بواسطه مقررات مرتبط با کرامت بشری، حقوق بشر و عدالت می‌گیرد» (UNESCO, 2004d, § 14).

در پیش‌نویس دوم، اصل عدالت این‌گونه تبیین می‌شود:

«کرامت بشری، حقوق بشر و عدالت

با این مضمون که اصول اعلامی در اعلامیه حاضر [منشا خود را یا رویه خود را] بر مبنای کرامت ذاتی انبای بشر و وظیفه ارتقای رعایت جهانی و موثر حقوق بشرو آزادی‌های بنیادین قرار می‌دهند، هر تصمیم یا عملی ذیل اعلامیه حاضر باید با احترام به کرامت ذاتی انبای بشر و مطابق با اصول جهانی عدالت، حقوق بشرو آزادی‌های بنیادین اجرایی شود» (Cf. UNESCO, 2004f).

در یازدهمین اجلاس کمیته بین‌المللی (۲۳ و ۲۴ اوت ۲۰۰۴)، نمایندگان رویکردهای مختلف مذهبی و معنوی (بودیسم، کاتولیک، کنفوسیوس، هندو، اسلامی و یهودی) به منظور تضمین ماهیت تعاملی، مترقی و جمعی فعالیت‌های کمیته بین‌المللی گفتگومی‌کنند. برای مثال در گزارش جلسه فوق آمده است:

«آقای روئیپینگ فان، استاد دیپارتمان مدیریت دولتی و اجتماعی دانشگاه هنگ‌کنگ، بایادآوری این‌که درسنت کنفوسیوس، با هدف داشتن زندگی مقدس، افراد می‌بایست در پی وحدت با سایر افراد در احترام به پیوند زن/شوهر، والدین/فرزند و حاکمان/مردم عادی، رویکرد کنفوسیوس را معرفی نمود. همچنین آزادی فردی و حق خودمختاری تنها ارزش اخلاقی بسیار مهم نیستند، بلکه فضیلت بعنوان تعهدی برای حفظ و ترویج این پیوندهاست. سپس آقای فان برخی پیشنهادات عینی در مورد پیش‌نویس دوم متن، بویژه در خصوص مفهوم «کرامت بشری»، خواه بر افراد تمرکز داشته و دال بر حقوق است، خواه با «فضیلت» همراه باشد، که بر روابط با دیگران تمرکز داشته و دال بر تعهدات است، ارائه داد. بنابراین هر دو مفهوم اساس حقوق بشرو عدالت را تشکیل می‌دهد که می‌بایست شیوه‌ها در حوزه علوم و فناوری را هدایت نمایند. وی پیشنهاد می‌کند که موضوعاتی همانند شبیه‌سازی انسان با هدف بازتولید - که نزد کنفوسیوس بیسم منع خواهد بود - و پژوهش‌ها در خصوص سلول‌های بنیادین - که جایز است - در متن در نظر گرفته شود» (UNESCO, 2004h, § 9).

در جلسه چهارم، گروه تصمیم می‌گیرد تا بخشی برای توضیح چگونگی توجیه اصول در رویه‌ها را در بیانیه ارائه دهد. اصول اساسی به ۳ دسته: پایه‌ای، مشتق و رویه‌ای تقسیم می‌شوند. درسومین پیش‌نویس متن چنین توزیعی در اصول کلی و اساسی، در ماده ۳ در مورد کرامت بشری، حقوق بشر و عدالت دیده می‌شود: «هر تصمیم یا عملی ذیل اعلامیه حاضر باید با رعایت مطلق کرامت ذاتی انبای بشر، حقوق بشرو آزادی‌های بنیادین و اصل جهانی عدالت اجرایی شود» (UNESCO, 2004j, Article 3).

در طی پنجمین جلسه گروه نگارش، «برخی بر مسئولیت اجتماعی آشکارکننده اخلاق‌زیستی و الزام‌بخش جامعه به پرداختن به مسائل حیاتی مهمی حادث در یک لحظه، برای ارائه پاسخی بر پایه معیارهای انصاف و عدالت به آن‌ها، تاکید دارند. مثال‌هایی همانند دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی، دسترسی به آب آشامیدنی، تغذیه می‌تواند در یادداشت تفصیلی توسعه داده شود» (UNESCO, 2004k, §11).

در ارزیابی‌های مندرج در سومین نسخه متن (۲۷ اوت ۲۰۰۴ تا ۷ ژانویه ۲۰۰۵) سی و پنج اظهار نظر از سوی کشورهای عضو دریافت می‌شود: واکنش‌ها بر پذیرش کلی اصول دلالت دارند، لیکن واگرایی اساسی نیز در مورد تعریف یا تفسیر آن‌ها قابل مشاهده است. بعلاوه چنین بررسی حکایت از این نکته دارد که بسیاری از مشارکت‌کنندگان پیشنهاد می‌کنند که اعلامیه می‌بایست به توسعه اصول کلی بدون دسته‌بندی کردن آن‌ها و کنار گذاشتن موضوعات تخصصی‌تر برای درج در سند دیگری، پایبند باشد. همچنین پیشنهاد می‌شود که با توجه به ماهیت غیر الزام‌آور اعلامیه، از بکارگیری واژه «هنجار» اجتناب شود. کشورهای عضو بسیاری، نگران از حفظ حاکمیت ملی‌شان، پیشنهاد می‌کنند بجای واژه «باید» کلمه «می‌بایست» درج شود. برخی کشورها، بویژه آمریکای لاتین، بر اهمیت در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی مساله اصرار دارند. کشورهای دیگر بر کیفیت بالای متن تاکید دارند که رویکردی متعادل از مسائل مورد بررسی را منعکس می‌کند. کشورهای بسیاری با اشاره به مسئولیت نسبت به زیست‌کره و دیگر موجودات زنده، اهمیت پایبندی به نوع بشر را تکرار می‌کنند (Ibid., p. 6-14). ایالات متحده، برای مثال، حمایت خود را از «پیشرفت دانش، استانداردها و همکاری فکری برای کمک به تسهیل دگرگونی اجتماعی که در آن ارزش عدالت، آزادی و کرامت بشری بطور کامل قابل درک است» اعلام می‌کند (Ibid., Section Annexe III). بطور خاص اظهار نظرات بسیاری از سوی کشورهای عضو در خصوص ماده مربوط به کرامت بشری، حقوق بشرو عدالت دریافت می‌شود (Ibid.).

بعد از بررسی واکنش‌های مختلف، گروه نگارش تصمیم به حفظ اصل و عدم ارائه تعریف کرامت بشری و عدالت می‌گیرد. این تصمیم بطور کامل توسط کمیته بین‌المللی تایید می‌شود. گروه نگارش بطور مستمر تصمیم نهایی در خصوص نسخه اولیه نگارش یافته از یک سند را بر اساس امکان مفید بودن و تطبیق آن در تمام مناطق جغرافیایی پایه‌ریزی می‌کند. این مثال همچنین اجماع در مورد

اهمیت درج کرامت بشری و عدالت را آشکار می‌سازد، لیکن نشان ازدشواری ارائه تعریفی مشخص و مورد پذیرش تمام کشورهای عضو دارد.

در ششمین جلسه (۱۲ تا ۱۴ دسامبر ۲۰۰۴) گروه نگارش مشغول بررسی اظهار نظرات دریافتی در مدت رایزنی‌ها در مورد الویت نوع بشری شود، چرا که در اظهارات بسیاری تأکیدات ویژه‌ای بر خانواده و جامعه شده است. گزارش اشاره دارد که: «به منظور پرداختن به برابری، عدالت و انصاف، ماده جدیدی در [بخش] اصول کلی پیشنهاد شد. در واقع، برخی به ضرورت اشاره صریح به برابری معتقد بودند و در نظر داشتند که برابری عادلانه و منصفانه سه‌گانه‌ای را شکل می‌دهد که اعلامیه باید در یک ماده واحد [به آن‌ها] بپردازد» (Cf. UNESCO, 2004m). گروه نگارش تمایل داشت که به برابری در حوزه پیشرفت‌های علمی در مقدمه اشاره شود. در نتیجه، ماده ۷ چهارمین پیش‌نویس حاوی اصلی در خصوص کرامت بشری و حقوق بشرواصل دیگری بصورت جداگانه در خصوص برابر، عدالت و انصاف است. در این ماده اشاره می‌شود که «در حالی که تنوع آن‌ها برسمیت شناخته می‌شود، با اطمینان از این که با عدالت و انصاف با آن‌ها رفتار شود»، برابری بنیادین تمام انبای بشر باید رعایت شود (UNESCO, 2004l, Article 7). بعلاوه، پاراگرافی نیز به مقدمه اضافه می‌شود که مطابق آن پیشرفت‌های علمی و فناوریانه باید در جهت عدالت، انصاف و منابع نوع بشر پیش برود.

آشکار است که با این تغییراتی که گروه نگارش در پی پاسخ به پیشنهاد کشورهای عضو بر می‌آید، برخی درج عدالت با برابری، برخی دیگر اضافه شدن انصاف، و برخی اشاره به تغییرات تکنولوژیک را پیشنهاد می‌کردند. با این نگاه که در قامت قانون، برای منصفانه بودن گاهی ارتقای برابری می‌تواند استثناء شود، اشاره به انصاف نزد گروه نگارش با اهمیت می‌نمود. در واقع، یک قانون یا اصلی جهانی باید قابل اعمال منصفانه در بسترهای مختلف باشد. همان‌طور که ژان-فرانسوا مالرب می‌نویسد، انصاف امکان جلوگیری از اشتباه را می‌گیرد: «انصاف چنین است: اصلاحی برای عدالت جایی که [عدالت] به دلیل مطلق بودن قانون با خطا مواجه می‌شود. بنابراین داشتن دستورالعمل‌های دقیق برای کنترل تصمیماتمان ضروری است، اما به همان اندازه مهم است که در کاربرد آن‌ها قضاوت کنید» (Malherbe, 2005, p. 168). با اعتقادی مشابه، رنه سیمون با توضیح عدالت باور دارد که: «این، درس‌رشت خود، چنان که مقصود قانون‌گذار است، با هدف کلی بودن موضوعات و خیر مشترک، نمی‌تواند تمام موضوعات واحد را شامل شود. بنابراین عدالت قانونی بطور پیش‌فرض مرتکب گناه می‌شود. و این‌جاست که انصاف برای ترسیم عادلانه و منصفانه ماورای کلمات قانون و محدودیت‌های آن مداخله می‌نماید» (Simon, 1993, p. 64).

این اصل در طی جلسات مستمر برگزار شده مورد تردید واقع نمی‌شود و به همان شکل در پیش‌نویس نهایی کمیته بین‌المللی درج می‌گردد. شایان ذکر است که در جلسه ۲۴ و ۲۵ ژانویه ۲۰۰۵ کمیته بین‌دولتی (که طی آن خلاصه‌ای از فعالیت‌های انجام شده کمیته بین‌المللی ارائه می‌شود) چهارمین نسخه پیش‌نویس مورد بحث قرار می‌گیرد. طی همین جلسه بود که عنوان «اعلامیه جهانی

اخلاق‌زیستی و حقوق بشر» نسبت بعنوان «اعلامیه مربوط به هنجارهای جهانی درحوزه اخلاق‌زیستی» رجحان داده می‌شود، چراکه «بسیاری از شرکت‌کنندگان خواستار عدم حفظ عبارت «هنجارها»، به دلیل ابهاماتی که می‌توانست درچارچوب اعلامیه بوجود آورد، بودند» (UNESCO, 2005c, § 18). درواقع، بنظر می‌رسد عبارت هنجارهای جهانی بدون توجه به تنوع فرهنگی، به سمت تحمیل اصول پیش می‌رود. بعلاوه به همین دلیل، تصمیم به عدم الویت‌بندی اصول و درج تمام آن‌ها به سادگی دربخشی بصورت فهرست‌وار، گرفته می‌شود.

۵-۲-۳- بررسی مفهوم استقلال

درنخستین جلسه گروه نگارش درج اصل استقلال دراصول کلی نسخه پیش‌نویس مورد توجه قرار می‌گیرد (UNESCO, 2004a, Section Annexe II, p. 2). توجه به این اصل دراولین رایزنی‌ها باکشورهای عضو مورد تایید واقع می‌شود، لیکن با این وجود اصل مذکور درنخستین پیش‌نویس متن درج نمی‌گردد. درسومین جلسه است که گروه نگارش اصولی قابل درج دراعلامیه، همانند اصل استقلال، را مورد بررسی قرار می‌دهد و این اصل دربخش اصول کلی دومین پیش‌نویس متن آورده می‌شود (UNESCO, 2004d, Section Annexe IV, p. 6).

طی یازدهمین جلسه کمیته بین‌المللی، آبراهام اشتاینبرگ «اظهاراتی درمورد دومین پیش‌نویس متن ازمنظرجهان‌بینی یهودی ارایه می‌نماید. بطورکلی، دین یهود رویکرد کارویستی را ترجیح می‌دهد، آقای اشتاینبرگ درخواست دارد که اعلامیه به اعلان اصول اصلی مطلق محدود نبوده لیکن ارزش نسبی آن‌ها را درنظر بگیرد، [ارزشی] که از بسترچند فرهنگی که درآن اعلامیه گنجانده شده‌است، ناشی می‌شود. همچنین، اعلامیه باید سازوکارامکان یافتن تعادل، هنگامی که اصول به ظاهرمتضاد دربازی هستند، را پیش‌بینی نماید. علاوه براین، آقای اشتاینبرگ باوردارد که اگرآینده اعلامیه می‌بایست مدعی برتری زندگی بشری واصل استقلال باشد، اعلامیه می‌بایست محدودیت‌های استقلال که، مطابق سنن یهودیت، برپایه احترام به دیگرانای بشر وهمچنین همبستگی وتکالیف به اشتراک گذاشته است را نیزبرسمیت بشناسد» (UNESCO, 2004h, § 12). درگزارش جلسه کمیته بین‌المللی تقریر می‌شود که: «یکی ازمسائل بحث‌انگیز تعادل قابل جستجوی میان اصل استقلال (که به موجب آن تنها فرد قادر به اتخاذ تصمیمی است که بطورمستقیم به وی مربوط است) وجایگاه اعطایی به خانواده وبه همبستگی میان انبای بشر(توسط برخی سنن مذهبی وفرهنگی) است. همچنین اعلامیه آتی می‌بایست انعکاس‌دهنده امتیازات چنین دوگانگی‌ای باشد» (Ibid., § 15).

درهمین ارتباط، طی چهارمین جلسه گروه نگارش چنین تصمیم گرفته می‌شود:

«درچارچوب بحث درمورد اصل استقلال، ازمباحث چنین استنباط می‌شود که این ماده درجستجوی ترجمان تعادل میان استقلال ومسئولیت فرد به [نفع] همگان است.

بنابراین، این شرط حق و آزادی شانس افراد در اتخاذ تصمیمات فردی تماماً با رعایت استقلال دیگران، را منعکس می‌کند. در یادداشت تفصیلی، به دلیل جایگاه اعطایی به خانواده و جامعه، پاراگرافی می‌بایست به درجات مختلف اهمیت پیوسته به استقلال فردی در ادامه فرهنگ‌ها اختصاص یابد» (UNESCO, 2004i, §19).

در جلسه چهارم، ماده ۱۰ سومین پیش‌نویس این مباحث را منعکس می‌کند و در این باره می‌نویسد که «استقلال و مسئولیت: هر تصمیم و عملی ناشی از اعلامیه حاضر باید به استقلال شخص بعنوان بیان آزادی آن‌ها در تصمیم‌گیری، [البته] بدون تضعیف استقلال دیگران، احترام بگذارد» (Ibid., Article 10). دوردوم رایزنی با کشورهای عضو (اکتبر و دسامبر ۲۰۰۴) نیز پیچیدگی نگارش این اصول را انعکاس می‌دهد. در همین ارتباط، ایالات متحده نیز در اظهار نظر خود تاکید دارد که: «در حمایت از اصول اخلاق‌زستی، اغلب نیاز به موازنه هنجارهای اخلاقی رقیب وجود دارد. بدین ترتیب (...)، زبان اعلامیه باید استحکام تعهد به اصول اساسی را حفظ کند. بعنوان مثال، اولویت انسان دغدغه‌ای مهم و اساسی است که از حقوق اولیه انسانی و احترام به زندگی، کرامت و استقلال انسانی ناشی می‌شود. با این حال، مواقعی نیز وجود دارد که ممکن است لازم باشد حفاظت از سلامت و ایمنی عمومی بر حقوق افراد اولویت داشته باشد. تصمیمات اجتماعی مانند این‌ها باید با دقت و تأمل بسیار اتخاذ شوند؛ در واقع، چنین تصمیماتی موضوع بحث گسترده‌ای در ادبیات اخلاقی بهداشت عمومی و حقوق بشرند. اگر قرار است این اعلامیه بین کشورهای مختلف عضو ارزش و اعتبار داشته باشد، تهیه‌کنندگان باید به پیچیدگی و ظرافت بیشتری در بیان اصول اساسی دست یابند که هر یک در عمل به دلیل ارتباط متقابل آن‌ها با سایر دغدغه‌های اخلاقی مهم پیچیده است» (UNESCO, 2005b, p. 5).

برخی یادداشت‌های ارائه شده از سوی کشورهای عضو انکاسی از پیچیدگی تطبیق نقطه نظرات مناطق مختلف جغرافیایی می‌باشند. با بیان تعریفی بسیار نزدیک به مسئولیت، استقلال دیگر به معنای آزادی کامل نیست، یادداشت تفصیلی شرح نقطه نظرات گروه نگارش را چنین تشریح می‌کند: «احترام به استقلال شخصی به سختی به مفهوم کرامت بشری متصل است که، مطابق نظر مفسران، به شرح زیر خواهد بود.

بطور مستقیم برخاسته از حقوق بین‌المللی بشر است که قدرتی الزام‌آور دارد. افراد را نه می‌توان مورد استعمار قرارداد و نه بعنوان ابزاری ساده جهت نیل به اهداف علمی با آن‌ها رفتار نمود؛ در شرایطی که برای دیگران مزاحمت ایجاد نکنند، باید به آنها اجازه دهیم تصمیمات مستقلی، در خصوص هر آنچه که به زندگی آن‌ها مربوط می‌شود، اتخاذ کنند.

احترام به استقلال تنها با رویکرد محترمانه مشخص نمی‌شود، نیازمند رفتارهای محترمانه‌ای نیز است. با این حال، در این تفسیر، استقلال حق اختصاصی ساده‌ای نیست، [بلکه] بعدی از مسئولیت در برابر دیگران را نیز شامل می‌شود. ماده ۹ بیانگر حق

هرکس در تصمیم‌گیری فردی و در عین حال احترام به استقلال دیگران است. برخی از کارشناسان مایل بودند با افزودن اشاره‌ای به وظیفه برعهده گرفتن این مسئولیت در ماده ۹، بر مسئولیت بیشتر تأکید کنند. اما این تکوین بیش از حد نیرومند به نظر می‌رسید و خطر ایجاد تفسیری اشتباه از استقلال را داشت که مترادف با «آزادی» نیست. استقلال به مفهوم اعمال منطبق با اصول داوطلبانه پذیرفته شده اشاره دارد، لیکن فرد را از قبول مسئولیت اعمال خود معاف نمی‌کند» (UNESCO, 2005e, §60&61).

در ششمین جلسه، بعد از بررسی نتایج جمع‌بندی، گروه نگارش ماده ۱۱ در مورد «استقلال و مسئولیت فردی» را این‌گونه به رشته تحریر درمی‌آورد: «هر تصمیم یا عملی باید به استقلال افراد در تصمیم‌گیری احترام بگذارد و مسئولیت آن‌ها را در عین احترام به استقلال دیگران بپذیرد» (UNESCO, 2004l, Article 11). در جلسه ۲۴ و ۲۵ ژانویه ۲۰۰۵ کمیته بین‌دولتی خواستار تعمیق اصل استقلال می‌شود، لیکن گروه دیگر نگارش آن را در پیش‌نویس اولیه نهایی خود به تاریخ ۲۸ ژانویه ۲۰۰۵ اصلاح نمی‌کند.

۵-۲-۴- بررسی مفهوم مسئولیت

گروه نگارش در نخستین جلسه خود با بحث در مورد اظهار نظرات دریافتی و همچنین در مورد تعریف اصول اشاره دارد که: «انواع بسیاری از تمایز میان اصول بیان شده، اصول کلی و خاص، اصول مطلق و نسبی و بویژه اصول تثبیت و برسمیت شناخته شده و اصول جدید و نو ظهور — برای مثال اصل مسئولیت‌پذیری (پاسخ‌گویی)، احترام به کرامت بشری باید زیربنای کل متن باشد» (UNESCO, 2004a, §16).

نخستین فهرست مطالب اعلامیه به اصل مسئولیت تحت این عنوان اشاره‌ای نداشته و گروه نگارش در جلسه دوم خود دریچه‌ای به مسئولیت در قبال سایر اشکال زندگی و نسل‌های آینده باز می‌نماید: آنچه که در اولین پیش‌نویس متن که شامل اصلی به نام مسئولیت زیست محیطی مورد تأکید قرار می‌گیرد (UNESCO, 2004b, §16)، لیکن در جلسه ۲۴ و ۲۵ ژوئن ۲۰۰۴ کمیته بین‌سازمانی ملل متحد است که مساله توسعه مفهوم مسئولیت بصورت جدی مطرح می‌شود. گزارش این جلسه تأکید دارد که: «مشارکت‌کننده‌ها پیشنهاد کردند که در اعلامیه آتی فضای کافی به اصل تراضی و مسئولیت و همچنین حق داشتن تغذیه و محیط زیست سالم اعطاء گردد» (UNESCO, 2004g, §40). با این وجود، دومین پیش‌نویس، علی‌رغم این‌که همچنان حاوی اصل مسئولیت در قبال زیست‌کره است، لیکن هنوز شامل حق غذا و محیط زیست سالم نمی‌شود (UNESCO, 2004f, p. 6).

در جریان چهارمین جلسه، گروه نگارش درمورد رابطه میان استقلال و مسئولیت فرد درقبال دیگران بحث و گفتگو می‌کند. گزارش این جلسه به اختصار به شرح زیر است:

«بعنوان بخشی از گفتگو درمورد اصل استقلال، از مباحث برآمد که هدف این ماده بازتاب تعادل بین استقلال و مسئولیت فرد درقبال دیگران است. بنابراین، این ماده منعکس کننده حق و آزادی هر شخص در تصمیم‌گیری‌های فردی با احترام به استقلال دیگران است. در یادداشت تفصیلی، به دلیل جایگاهی که به خانواده و جامعه اعطاء می‌شود، یک پاراگراف می‌بایست به درجات مختلف اهمیت اعطاء شده به استقلال فردی، بسته به [انواع] فرهنگ‌ها، اختصاص داده شود» (UNESCO, 2004j, § 19).

ناگفته نماند که در همان جلسه بر مساله مسئولیت کشورهای در ارزیابی ریسک نیز تاکید می‌شود. در نهایت ماده ۱۰ سومین پیش‌نویس اعلامیه رابطه «استقلال و مسئولیت» را این چنین تبیین می‌شود: هر تصمیم و عملی ناشی از اعلامیه حاضر باید به استقلال شخص بعنوان بیان آزادی آن‌ها در تصمیم‌گیری، [البته] بدون تضعیف استقلال دیگران، احترام بگذارد.

در جریان ۱۷۰مین اجلاس شورای اجرایی یونسکو، مدیرکل گزارشی از تکمیل فعالیت‌های کمیته بین‌المللی گنجانده شده در سومین پیش‌نویس را ارائه می‌دهد. او تاکید می‌کند که کشورهای آمریکای لاتین و حوزه کارائیب تمایل دارند که اعلامیه برخی موضوعات عینی، مانند مراقبت‌های بهداشتی و تولید مثل انسان، که پیش از این در دومین پیش‌نویس مورد اشاره واقع شدند را نیز پوشش دهد. ایده‌ای که در جلسه پنجم گروه نگارش در اکتبر ۲۰۰۴ توسعه می‌یابد. وی سپس به بحث درمورد مسئولیت اجتماعی می‌پردازد. در گزارش این جلسه تاکید می‌شود که:

«در نهایت، برخی بر مسئولیت اجتماعی ناشی از اخلاق زیستی و ضرورت آن که جامعه به مسائل مهم حادث در لحظه‌ای معین بپردازد تا راه‌حلی بر اساس معیارهای انصاف و عدالت ارائه دهد، تاکید کردند. نمونه‌هایی مانند دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی، دسترسی به آب آشامیدنی و تغذیه، می‌توانند در یادداشت تفصیلی توسعه داده شوند» (UNESCO, 2004k, § 11).

در نوامبر ۲۰۰۴، ملاقات‌های منطقه‌ای در مرکزیکوسیتی و بوئنوس آیرس برگزار می‌شود. در نتیجه این جلسات، شرکت‌کنندگان بررسی‌کننده متن پیش‌نویس «تاکید دارند که اخلاق زیستی می‌بایست به ابعاد عینی و واقعی که اکثریت جمعیت جهان با آن مواجه هستند، مانند فقر، گرسنگی، بیماری، محرومیت اجتماعی، جنگ و خشونت، عدم دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و داروها، بپردازد» (Have & Jean, 2009a, p. 37). در جریان ششمین جلسه و در ادامه این رایزنی‌ها، گروه نگارش اذعان دارد که:

«نگرانی‌هایی که در طول رایزنی‌های متعدد درمورد ارتباط بین اخلاق زیستی و مشکلات جهانی مانند دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت، تغذیه، آب آشامیدنی، فقر و بی‌سوادی بیان شد. برخی معتقد بودند که این مسائل چالش‌های

جدیدی برای اخلاق‌زیستی است. به منظور انعکاس این دغدغه در متن، گروه تمایل داشت ایده «مسئولیت اجتماعی» را که پیش ازین در مقدمه به آن اشاره شده است را بررسی کند. همچنین با آگاهی از سهم نوآورانه اعلامیه در این موضوع، [گروه نگارش] تصمیم گرفت تا اصل کلی جدیدی تحت عنوان «مسئولیت اجتماعی» را تدوین کند» (UNESCO, 2004m, § 16).

در چهارمین پیش‌نویس، این ماده جدید مسئولیت اجتماعی را این‌گونه شرح می‌دهد:

«ماده ۱۳- مسئولیت اجتماعی:

هر تصمیم یا عملی باید حداقل امکان اطمینان حاصل کند که پیشرفت علم و فناوری، به برابری کامل [در موارد زیر] یاری می‌رساند:
الف- در دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت، شامل حوزه‌های سلامت جنسی و ژنتیک؛

ب- در دسترسی به تغذیه و آب آشامیدنی،

ج- در کاهش فقر و بی‌سوادی؛

د- در بهبود شرایط زندگی و محیط زیست؛

ر- در حذف حاشیه‌نشینی و محرومیت به هردلیلی، از جمله جنسیت، سن یا معلولیت».

همان‌گونه که پیش ازین اشاره شد در همین جلسه بود که با تغییر بیان اصل مسئولیت اجتماعی گروه نگارش متن تصمیم به تغییر نام سند از اعلامیه مربوط به هنجارهای جهانی در حوزه اخلاق‌زیستی به اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر می‌گیرد.

در چهارمین جلسه کمیته بین‌دولتی (۲۴ و ۲۵ ژانویه ۲۰۰۵)، کمیته بین‌المللی گزارشی از پیشرفت کار ارائه می‌دهد. گزارش این جلسه لحاظ اصل مسئولیت اجتماعی را این‌گونه تبیین می‌کند: «اصل مسئولیت اجتماعی بازتاب مفهوم جدیدی از اخلاق‌زیستی است که در چندین موقعیت در چارچوب رایزنی‌های منطقه‌ای و ملی با هدف تأکید بر بُعد اجتماعی اخلاق‌زیستی بیان شده است» (UNESCO, 2005c, § 10). گزارش می‌افزاید:

«گنجاندن اصل مسئولیت اجتماعی، مشروط به اصلاحات احتمالی در متن، مورد استقبال قرار گرفت. در واقع، این امکان را فراهم می‌کند تا در چارچوب اندیشه‌ای هنجاری در مورد حمایت از حقوق بشر، مسائل دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت، تغذیه و آب مناسب، کاهش فقر یا بهبود شرایط محیطی مطرح شود. بنابراین، اعلامیه آتی افق‌هایی را برای عمل در حوزه اخلاق‌زیستی باز می‌کند که فراتر از اخلاقیات محض به سوی شیوه‌های مختلف حرفه‌ای مرتبط و ضروری در اخلاق‌زیستی، در بستر اندیشه سیاسی و اجتماعی جهانی، می‌رود» (Ibid., § 16).

این جلسه با نشستی مشترک با کمیته بین‌المللی در ۲۶ و ۲۷ ژانویه ۲۰۰۵ ادامه پیدا می‌کند. علاوه بر استقبال مشارکت‌کنندگان از مفاد مربوط به مسئولیت اجتماعی و پذیرش اصلاحات احتمالی در متن،

در جلسه فوق العاده کمیته بین المللی، مورخ ۲۸ ژانویه ۲۰۰۵، فعالیت‌ها کمیته بین المللی مختومه اعلام می‌شود. طی این جلسه، کمیته بین المللی باردیگر به بررسی اظهارنظرات دریافتی در مورد پیش نویس متن خود می‌پردازد. تصمیم به گفتگو و بررسی نقطه نظرات مورد اجماع گرفته می‌شود. عنوان جدید اعلامیه تصویب و بخش‌های اجرای اصول و رویه‌ها در بخشی تحت عنوان «شرایط اجرا» ادغام می‌شود. ماده مسئولیت اجتماعی بازبینی شده و «خیر مشترک» را نیز شامل می‌شود. اشاراتی به دسترسی به داروهای ضروری و سلامت کودک نیز اضافه می‌گردد. اسناد موجود امکان بررسی و آگاهی نسبت به اعضای مؤثر در درج عبارت «خیر مشترک» را نمی‌دهد؛ با این حال، می‌توان استنباط کرد که این ماده توسط تمام اعضاء مورد ارزیابی و داوری قرار گرفته است. در این ارتباط ماده درج شده در پیش نویس اولیه تهیه شده توسط کمیته بین المللی این گونه تدوین شده است:

«ماده ۱۳- مسئولیت اجتماعی

- هر تصمیم یا عملی باید تضمین کند که پیشرفت در علم و فناوری، در صورت امکان، بویژه در مورد دستیابی به اهداف زیر، به خیر مشترک یاری می‌رساند:
- الف- دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت و داروهای ضروری، از جمله در زمینه‌های بهداشت باروری و سلامت کودکان؛
- ب- دسترسی به غذا و تامین آب مناسب؛
- ج- بهبود شرایط زندگی و محیط زیست؛
- د- حذف حاشیه نشینی و محرومیت به هر دلیلی؛
- ر- کاهش فقر و بی‌سوادی» (UNESCO, 2005a, Article 13).

ذکر این نکته حائز اهمیت است که علی‌رغم برخی ملاحظات در مورد اشاره به حقوق بشر در عنوان اعلامیه، در همین ارتباط: «همچنان که حقوق بشر زیربنای اصول اعلامیه است، [کمیته بین المللی] حفظ درج [عبارت] حقوق بشر را مهم دانست. این بیانیه به نوآوری گرایش دارد و بدین سان دامنخه اخلاق زیستی را گردهم می‌آورد، [که] اولی جنبه تاریخی اندیشه‌های از رویه‌های پزشکی و رفتار متخصصان بهداشت؛ و دومی جنبه مدرن قوانین بین المللی حقوق بشر» است (UNESCO, 2005d, §18).

در پایان این مرحله که شاهد تدوین پیش نویس اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر می‌باشیم، رئیس کمیته بین المللی تاکید دارد که: «روند توسعه مشارکتی که دنبال شد به اندازه نتیجه مهم بود، تا جایی که امکان برانگیختن بحث و اندیشه را با مشارکت همه بازیگران در مراحل مختلف تهیه پیش نویس فراهم آورد» (Ibid., §20). گام بعدی را کارشناسان دولتی در جلسات آوریل و ژوئن ۲۰۰۵ پی‌گیری خواهند نمود.

۵-۳- فعالیت کارشناسان دولتی (آوریل و ژوئن ۲۰۰۵)

پس از تهیه پیش‌نویس توسط کمیته بین‌المللی و کمیته بین‌دولتی بامشارکت سایر بازیگران، کارشناسان دولتی، بعنوان نمایندگان دولت متبوع خود، بطور مستقیم مفاد اعلامیه را ارزیابی می‌نمایند.

۵-۳-۱- گردهمایی اول (آوریل ۲۰۰۵)

آوریل ۲۰۰۵ کارشناسان دولتی برای بررسی متن پیشنهادی کمیته بین‌المللی گردهم می‌آیند. در این مرحله فرآیند تشکیل متن در دستان کشورهای عضو قرار می‌گیرد و نمایندگان آن‌ها صلاحیت اصلاح متن را نیز دارند. کمیته بین‌المللی و شرح فعالیت‌های آن توسط رئیس کمیته در این جلسه ارائه می‌گردد و وی شخصی است که به سوالات مطرح شده پاسخ خواهد داد. بنابراین متن در این مرحله در اختیار سیاست‌سازان قرار می‌گیرد؛ در نتیجه دیگر مساله تنها حمایت از رویکرد متفاوت نبوده و نمایندگان در صدد حفظ حاکمیت ملی کشور خود نیز خواهند بود. این جلسه امکان بیان موافقت و مخالفت با متن پیشنهادی و ایجاد مبنای توافقی برای استفاده در جلسه بعدی را فراهم می‌کند.

جریان برگزاری این نشست بسیار طوفانی بود چراکه طرفداران رویکرد مبتنی بر نیازهای جمعی و ابعاد اجتماعی اخلاق‌زیستی مانند آمریکای لاتین و طرفداران اخلاق‌زیستی فردگرایانه و علم پزشکی مانند ایالات متحده در مقابل یکدیگر قرار می‌گیرند. گزارش جلسه تاکید دارد که:

«مباحث ابتدا به محدوده اعلامیه مربوط می‌شد. برخی معتقدند که اخلاق‌زیستی در سال‌های اخیر شاهد گسترش دامنه کاربرد خود بوده است؛ این نمایندگان استدلال کردند که اگر اخلاق‌زیستی در ابتدا به مسائل اخلاقی مطرح شده در حوزه پزشکی و علوم‌زیستی اشاره دارد، به تدریج مسائل اخلاقی مرتبط با محیط زیست و زیست‌کره را در بر می‌گیرد و سپس در ۱۰ سال گذشته، بعد اجتماعی بویژه قوی، علی‌الخصوص در کشورهای در حال توسعه، پیدا کرده است.

اگرچه هیچ‌کس این گستردگی دامنه کاربرد فعلی اخلاق‌زیستی را زیر سؤال نمی‌برد، اما در مورد ماهیت مسائل اخلاقی زیستی که باید در محدوده اعلامیه قرار گیرند، اختلاف نظرهایی پدید آمده است. در واقع، با این آرمان که متن پیوند میان نوع انسان و زیست‌کره را بر رسمیت می‌شناسد، برخی می‌خواهند دامنه اعلامیه را به مسائل مربوط به اخلاق‌زیستی مرتبط با علم پزشکی و علوم‌زیستی محدود کنند. برخی دیگر معتقد بودند که بعد اجتماعی اخلاق‌زیستی باید در قلب اعلامیه آتی قرار گیرد، که اصول آن نه تنها می‌بایست در مورد مسائل به اصطلاح «در حال ظهور»، یعنی مرتبط با پیشرفت‌های علم و فناوری‌های جدید، اعمال شود، بلکه به مسائل به اصطلاح «مداوم»، یعنی مرتبط با توسعه، فقر، بهداشت عمومی، دسترسی به دارو و مراقبت و غیره نیز اعمال گردد» (UNESCO, 2005f, §12&13).

نگرانی ودغدغه نمایندگان کشورها درمورد سودمندی گسترش دامنه اعلامیه به دیگربحث‌ها دامن می‌زد. درنهایت، گزارش اذعان داردکه:

«بویژه درخصوص ماده ۱ مربوط به تعاریف، همه سخنرانان متفق‌القول بودند که دراینجا بحث ارائه یک تعریف نظری ازاخلاق‌زیستی نیست، بلکه [هدف ارائه] تعاریف عملیاتی برای اهداف اعلامیه است، حتی برخی مایلند به جای آن درمورد «توصیف» اخلاق‌زیستی صحبت کنند. درواقع، یادآوری شد که اعلامیه می‌بایست کاربردی عملی داشته باشد وبه هیچ‌وجه نباید سندی دانشگاهی را شکل دهد. برای برخی، تعریف اخلاق‌زیستی می‌بایست منعکس‌کننده مفاهیم مختلف اخلاق‌زیستی باشد که درطول مباحث کلی بیان شده‌است. برخی دیگر، با مشکل رسیدن به توافق برسرتعریف، گمان می‌کردند که این برداشت‌های متفاوت می‌بایست درمتن منعکس شود وپیشنهاد کردند که درجستجوی تعریف اخلاق‌زیستی نباشد» (Ibid., §18).

بدین‌ترتیب، نخستین جلسه گردهمایی بخش‌های بسیاری ازمتن ارائه‌شده کمیته بین‌المللی را مورد سوال قرارمی‌دهد. شرکت‌کنندگان درمورد لزوم استفاده نکردن ازفعل «باید» هنگام بحث درمورد تعهدات دولت‌ها، وجایگزینی آن با فعل «می‌بایست»، کمرنگ‌کننده ماهیت الزام‌آوری متن، سخت‌گیری‌می‌باشند. همچنین خواستار هارمونی ویکپارچه‌سازی دربرکارگیری عبارت «نوع بشر» و«شخص انسان» هستند. درمورد جمله‌بندی ماده مربوط به عدم تبعیض ومحرومیت نیزبحث می‌شود. دراین‌باره گزارش جلسه بیان می‌کند که:

«ماده ۵ درمورد برابری، عدالت وانصاف بویژه برای کشورهای درحال توسعه ماده‌ای حیاتی تلقی شد. دراین راستا، برخی ازنمایندگان برلزوم پرهیزازتفاوت دردرمان پافشاری کردند وبه این منظورنسبت به اضافه‌شدن اشاره‌ای به حق سلامت و دسترسی به داروهای ضروری هم درکشورهای توسعه یافته، همچنان که کشورهای درحال توسعه، ابرازتمایل کردند. برخی دیگر نیزاین اشاره را درسطح ماده‌های ۱۳ و ۱۴ به ترتیب مربوط به مسئولیت اجتماعی وبه اشتراک‌گذاری منافع مناسب‌تردانستند» (Ibid., §22).

۵-۳-۲- جلسه مقدماتی برای گردهمایی دوم

درمواجهه با پیچیدگی موضوعات مورد بحث، کشورها تصمیم گرفتند تا قبل ازنشست ژوئن، ملاقاتی غیررسمی با یکدیگر داشته‌باشند. بنابراین، قبل ازجلسه ژوئن، نشستی در۱۷می ۲۰۰۵ توسط رئیس کارشناسان دولتی برگزارشد ویادداشت غیررسمی‌ای توسط وی تهیه می‌شود که درجلسه ژوئن بسیارمفید واقع می‌گردد. این نشست غیررسمی به کشورهای عضو این امکان را می‌دهد تا به مسائل مطرح شده بسیاری دراولین جلسه ازجمله تعریف اخلاق‌زیستی بپردازند.

آنها ایده گنجاندن توصیفی از اخلاق‌زیستی، به جای تعریف، را بررسی می‌کنند. یادداشت غیررسمی تهیه شده توسط رئیس جلسه که در جلسه ژوئن توزیع می‌گردد، فرآیند موضع‌گیری کشورها را در مورد تعریف مذکور این گونه تبیین می‌نماید:

«به نظرمی‌رسد که واگرایی اساسی زیربنایی با دامنه مفهوم اخلاق‌زیستی اعمالی در این اعلامیه در ارتباط است. دومکتب فکری وجود دارد: یکی موسع که اخلاق‌زیستی را در بافت اجتماعی و محیطی آن قرار می‌دهد و دیگری [مضیق] که این مفهوم را به موضوعات اخلاقی مطرح شده در پزشکی و علوم‌زیستی محدود می‌کند. (...) آیا وجود نداشتن تعریفی از اخلاق‌زیستی، همانطور که در ماده اول ارائه شده‌است، قابل قبول است؟ آیا ادغام ماده ۱ و ۲ قابل پذیرش است؟ آیا [بکارگیری] مفهوم توصیف به جای تعریف قابل قبول است؟» (Cf. kirby, 2009, p. 71).

۵-۳-۳- گردهمایی دوم (ژوئن ۲۰۰۵)

در گزارش دومین نشست رسمی، ماه ژوئن، این گونه گزارش شده‌است که:

«همانطور که از ارزیابی‌های غیررسمی برمی‌آید، تمایل به گروه‌بندی ماده‌های ۱ و ۲ در یک ماده واحد با تمرکز بر دامنه اعلامیه، که «در مورد چه» و «برای چه کسانی» اعلامیه اعمال می‌شود، پی‌گیری شده‌است. این امر برای اجتناب از پرداختن به جزئیات تعریفی از اخلاق‌زیستی بود که دستیابی به اجماع در مورد آن دشوار به نظر می‌رسید. با وجود اتفاق‌آراء بر تمرکز اعلامیه بر حمایت از حقوق انسان‌ها، نمایندگان در خصوص چگونگی بازتاب جنبه اجتماعی اخلاق‌زیستی در ماده مربوط به دامنه [اعلامیه] و [این که] در چه شرایطی دامنه می‌بایست به سایر رشته‌ها مانند علوم اجتماعی گسترش یابد، بحثی را آغاز کردند» (UNESCO, 2005h, §11).

نتیجه، ماده ۱ نهایی شده در اعلامیه است: «این اعلامیه به مسائل اخلاقی مطرح شده بواسطه علم پزشکی، علوم‌زیستی و فناوری‌های مرتبط با آن‌ها می‌پردازد که در مورد انسان‌ها با در نظر گرفتن ابعاد اجتماعی، حقوقی و زیست‌محیطی آن‌ها اعمال می‌شود» (بند ۱).

بحث در مورد «تعریف» به وضوح حکایت از بُعد سیاسی پروژه دارد. برخی از کشورها، از جمله آلمان، مایل نبودند که مفهوم اخلاق‌زیستی فراتر از قوانین‌شان (محدود به علوم‌زیستی) باشد، در حالی که کشورهای دیگر، مانند چندین کشور آمریکای لاتین، می‌خواستند این مفهوم علوم اجتماعی نیز شامل شود. چنین مباحثی به روشنی مقصود را از اجماع عملگرایانه نشان می‌دهد. واقعیت گنجاندن بُعد اجتماعی در متن، کشورها را با ارائه رویکردی اجتماعی‌تر از اخلاق‌زیستی راضی می‌کند، اگرچه در ابتدا می‌خواستند خود علوم اجتماعی را نیز لحاظ کنند. در گزارش دومین جلسه کارشناسان بین‌دولتی در این خصوص آمده‌است: «بر اساس متنی «نوشته شده توسط نماینده آلمان وازسوی

دیگرتوسط نماینده پرو - [متن] مورد حمایت نمایندگان جامعه آند - جلسه به متن ماده ۱ دست پیدامی‌کند» (Ibid., §11).

ماده مربوط به مسئولیت اجتماعی نیزمورد توجه کارشناسان دولتی قرارمی‌گیرد:

«بسیاری ازنمایندگان، بویژه به نمایندگی کشورهای درحال توسعه، جایگاه مهم این ماده را تکرارکردند که امکان بازتاب جنبه اجتماعی اخلاق‌زیستی را دراعلامیه فراهم کرد وهمچنین امیدواربودند که این ماده به صراحت حق برسلامت را برسمیت بشناسد وارتقای سلامت وتوسعه اجتماعی، بعنوان اصولی که باید توسط همه وبویژه توسط دولت‌ها اعمال شود، را اعلام نماید» (Ibid., §28).

پس ازمذاکرات، متنی توافقی «با روح سازنده سازش» به تصویب می‌رسد. با این وجود، تعداد بسیاری ازنمایندگان ازحذف اشاره به بهداشت باروری درمتن مصوب، مندرج درمتن پیش‌نویس کمیته بین‌المللی، ابرازتاسف می‌نمایند. ماده ۱۴ که دراین جلسه نهایی می‌شود با عنوان «مسئولیت اجتماعی وسلامت» به شرح زیرمی‌باشد:

۱. ارتقای سلامت وتوسعه اجتماعی به سود مردم هدف اساسی دولت‌ها است که بین تمام بخش‌های جامعه به اشتراک گذاشته می‌شود؛

۲. با درنظرگرفتن این واقعیت که برخورداری ازبالاترین استانداردهای قابل دستیابی سلامت یکی ازحقوق بنیادین هرانسان، صرف‌نظرانژاد، مذهب، عقاید سیاسی یا شرایط اقتصادی یا اجتماعی، است، پیشرفت درعلم وفناوری باید موجب ارتقای [موارد] زیرشود:

a. دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت وداروهای ضروری، بویژه برای سلامت زنان وکودکان، چراکه سلامتی برای خود زندگی ضروری است وباید خیری اجتماعی وانسانی تلقی شود؛

b. دسترسی به غذا وآب مناسب؛

c. بهبود شرایط زندگی ومحیط زیست؛

d. حذف حاشیه‌نشینی ومحرومیت براساس هردلیل؛

e. کاهش فقروبی‌سوادی.

شایان ذکراست که درج خیرمشترک که بخشی ازاین ماده درپیش‌نویس اولیه ارائه شده توسط کمیته بین‌المللی بود، دراین نسخه نهایی که سلامت را بعنوان خیری اجتماعی وارتقای سلامت وتوسعه اجتماعی را بعنوان هدف اساسی دولت‌ها معرفی می‌کند، حذف می‌گردد. لیکن دراین تعریف، دغدغه کشورهای آمریکای لاتین، آفریقایی وآسیایی را برای درنظرگرفتن اخلاق‌زیستی بعنوان بُعدی اجتماعی برسمیت شناخته می‌شود.

تاثیرات نشست غیررسمی درجلسه دوم کارشناسان دولتی محسوس بود. دراین جلسه که نمایندگان ۹۰ کشورعضووجوداشتند، لحن بحث‌ها بسیاردوستانه‌تربود. ماده‌های مربوط به برابری، عدالت وانصاف وهمچنین ماده‌های مربوط به همبستگی وهمکاری وهمچنین درمورد مسئولیت

اجتماعی بدون تغییرات عمده به تصویب می‌رسد. همچنین این جلسه تصمیم گرفت تا عنوان پیشنهادی کمیته بین‌المللی - «اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر» - را بپذیرد.

۵-۳-۴- نهایی‌شدن متن اعلامیه

متن نهایی‌شده توسط کارشناسان دولتی در کنفرانس عمومی اکتبر ۲۰۰۵ ارائه و تصویب می‌شود. با بررسی اصول مندرج توسط کمیته بین‌المللی و اصول مصوب کنفرانس عمومی، آشکاراست که این دولیست کم و بیش مشابه یکدیگر هستند، کمیته کارشناسان دولتی سه اصل جدید اضافه می‌کند که در مجموع موجب غنی‌تر شدن متن اعلامیه می‌شود.

جدول ۳ - لیست اصول پیشنهادی کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی و اصول مورد توافق کارشناسان دولتی

اصول پیشنهادی توسط کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی	اصول پذیرفته‌شده توسط کارشناسان دولتی
• کرامت بشری و حقوق بشر • برابری، عدالت و انصاف • تأثیرات خیرخواهانه و مضر • احترام به تنوع فرهنگی و تکثرگرایی • عدم تبعیض و محرومیت • استقلال و مسئولیت فردی • رضایت‌مندی آگاهانه • حریم خصوص و محرمانه • همبستگی و همکاری • مسئولیت اجتماعی • اشتراک‌گذاری منافع • مسئولیت در قبال زیست‌کره	• کرامت بشری و حقوق بشر • برابری، عدالت و انصاف • تأثیرات خیرخواهانه و مضر • احترام به تنوع فرهنگی و تکثرگرایی • عدم تبعیض و محرومیت • استقلال و مسئولیت فردی • رضایت‌مندی آگاهانه • حریم خصوص و محرمانه • همبستگی و همکاری • مسئولیت اجتماعی <u>وسلامتی</u> • اشتراک‌گذاری منافع • حمایت از محیط زیست، زیست‌کره و تنوع‌زیستی • حمایت از افراد فاقد قدرت ابراز رضایت • احترام به افراد آسیب‌پذیر و منزلت شخصی • حمایت از نسل‌های آینده

□ موارد اصلاح یا اضافه‌شده با رنگ قرمز و برجسته مشخص شده‌است.

همانطور که در جدول ۳ نشان داده شده‌است، کارشناسان دولتی دواصل را اصلاح و سه اصل را اضافه می‌نمایند. اصول اضافه شده عبارتند از: حمایت از افراد فاقد قدرت ابراز رضایت؛ احترام به افراد آسیب‌پذیر و منزلت شخصی؛ حمایت از نسل‌های آینده. بعلاوه حمایت از محیط زیست و تنوع‌زیستی به اصل حمایت از زیست‌کره و همچنین عبارت سلامتی به مسئولیت اجتماعی اضافه می‌شود.

لیکن نکاتی در رابطه با تغییرات فوق‌الذکر قابل توجه است. کمیته بین‌المللی تنها یک ماده در مورد «رضایتمندی» در پیش‌نویس خود درج می‌کند. برخی کشورها، بویژه ایتالیا و آلمان، خواستار اختصاص ماده‌ای جداگانه برای افراد فاقد قدرت ابرارضا می‌باشند: در نهایت این اصل به متن اضافه می‌شود. کمیته بین‌المللی در پی آن بود که تمام ماده‌های پیشنهادی آن جنبه‌های آسیب‌پذیری را پوشش دهد، چراکه چنین امری می‌توانست سبب قابلیت اعمال ماده‌های مختلف به جوامع و گروه‌های قابل ارزیابی بعنوان آسیب‌پذیر گردد. با این حال، کارشناسان دولتی، بنابه پیشنهاد آلمان و پرتغال، به دنبال اضافه کردن اصلی خاص در مورد آسیب‌پذیری بودند تا «انعکاس صدای کسانی که مایل به توجه ویژه به افراد و گروه‌هایی که خود را در شرایط آسیب‌پذیری می‌یابند» (UNESCO, 2005h, paragr. 31) باشند. بعلاوه، به پیشنهاد همین دو کشور، ماده مشخصی در رابطه با حمایت از نسل‌های آینده نیز اضافه می‌شود (ماده ۱۶).

کارشناسان دولتی نیز با تبیین ماده «مسئولیت اجتماعی و سلامت» در پی برجسته‌تر کردن اهمیت حق بر سلامت برمی‌آیند. لازم به ذکر است که هیچ‌گونه سلسله مراتبی میان اصول مورد نظر کشور مختلف در طول ریزنی‌ها وجود ندارد. بعلاوه، فهرستی از اصول، فراتر از سه اصل کمیسیون بلمونت (خیرخواهی، عدالت و استقلال)، ارائه می‌شود. گیلبرت اوتوآ (فیلسوف بلژیکی) در این خصوص می‌نویسد: «یکی از ابعاد بسیار برجسته این اعلامیه، جنبه [است] که اخلاق‌زیستی را این چنین توصیف می‌کند، تنوع اصولی است که همان اندازه شایسته توجه‌اند که با آن‌ها در اعلامیه مواجه می‌شویم» (Hottois, 2009, p. 126). اومی‌افزاید: «تعداد اصول و ارزش‌های اعلانی در اعلامیه (کرامت، آزادی، برابری، عدالت، خیرخواهی، عدم سوءاستفاده، حریم خصوصی، همبستگی، تنوع، آسیب‌پذیری و غیره) چشمگیر است» (Ibid., note infrapaginale 2).

از نظر اوتوآ، تعدد اصول اخلاق‌زیستی مندرج در اعلامیه «فاجعه‌ای نسبی‌گرایانه» نیست، بلکه «غنی‌سازی روشنایی وجدان اخلاقی در موقعیت انتخاب» است (Ibid., p. 126). این مجموعه از اصول این امکان را فراهم می‌کند که «درمنا و نه بالاتر از اخلاق‌زیستی، بلکه پیرامون آن، تعداد قابل توجهی از اصول و ارزش‌ها، مانند چراغ‌ها و شاخص‌های بسیاری، یا حتی، نرده‌های حفاظ قرار گیرند» (Ibid.).

باید توجه داشت که مواد مربوط به «اجرای اعلامیه» توسط کشورهای عضو در آخرین جلسه خود تضعیف می‌شود. در واقع، کمیته بین‌المللی امیدوار بود که با مشارکت کمیته بین‌دولتی بتواند «به اجرای این اعلامیه و انتشار اصول مندرج در آن» کمک نماید: «هر دو کمیته می‌بایست با مشورت، مسئول نظارت و ارزیابی اجرای آن، بویژه بر اساس گزارش‌های ارائه شده توسط دولت‌ها» می‌بودند (UNESCO, 2005f, §27.a). همچنین پیش‌نویس خواستار آن بود که هر ۵ سال یک‌بار، کشورها گزارش‌هایی در مورد اقدامات انجام شده مدیرکل ارسال نمایند. با این وجود در نهایت ماده ۲۵ متن اعلامیه این بخش را حفظ می‌کند که «برای ترویج و ارتقای اصول تبیین شده [یونسکو]

می‌بایست کمک و همکاری کمیته بین‌دولتی اخلاق‌زیستی و کمیته بین‌المللی اخلاق‌زیستی را خواستار شود».

۶- تحلیل نسخه‌ای خاص از خیر مشترک در اعلامیه

بررسی ما از روند توسعه اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر به روشنی ارائه دیدگاه جدیدی از خیر مشترک را براساس رویکردی اجتماعی از اخلاق‌زیستی نشان می‌دهد: دیدگاهی مبتنی بر سه اصل استقلال، همبستگی و عدالت که امکان ترکیب این سه عنصر را فراهم می‌آورد. درواقع، نویسندگان متن در پی آن برآمدند که این سه مفهوم را به یکدیگر متصل نموده و از این طریق هم‌افزایی میان آن‌ها را موجب شوند: استقلال به معنای آزادی کامل نیست، همبستگی به این معنا نیست که فقط دغدغه‌های جمعی را باید در نظر گرفت و عدالت نه تنها به معنای برابری، بلکه همین‌طور انصاف است. از آنجایی که برابری اغلب توسط قانون تعریف می‌شود، لیکن استثنایی که می‌تواند نیازهای ویژه گروه‌های خاصی را برآورده کنند نیز باید امکان پذیر باشد. همان‌طور که ژان فرانسوا مالرب در مقاله‌اش «همبستگی بین عدالت و برابری» توضیح می‌دهد، در این جاست که اصل انصاف وارد عمل می‌شود (Cf. Malherbe, 2005).

جایگاه شایسته و اهمیت در نظر گرفته شده در خصوص تنوع فرهنگی و کثرت‌گرایی امکان دفاع از این استدلال را فراهم می‌کند که بینش خیر مشترک می‌تواند از غرب‌زدگی و شاید رویکرد محصور در تفاسیر یهودی-مسیحی بیرون آمده و در دنیای امروز مبدل به چشم‌اندازی جهانی، ولو به اشکال متفاوت، بعنوان مبنای عمل و سیاست‌گذاری کشورها گردد.

وابستگی متقابل و نقش تکمیلی اصول مندرج در ماده‌های ۴ تا ۲۶ پیش‌نویس ارائه شده توسط کمیته بین‌المللی پیچیدگی تصمیماتی اتخاذی در زمینه‌های فرهنگی مختلف را برای کشورهای عضو برجسته می‌کند. مذاکرات انجام شده در ششمین نشست گروه نگارش بیانگر وضعیت کنونی بحث در این زمینه است:

«در مورد دامنه، گروه می‌خواست به یکی از مسائلی که چندین بار در جریان رایزنی‌ها مطرح شده بود بازگردد، یعنی اعلامیه چه کسی را مورد خطاب قرار می‌دهد و در چه سطحی قرارداد دارد. اعلامیه آتی بعنوان متنی مرجع در زمینه اخلاق‌زیستی، دولت‌ها و همچنین سازمان‌های بین‌دولتی و غیردولتی، محققان، دانشمندان، تصمیم‌گیرندگان در سطوح مختلف، جوامع و شهروندان را خطاب قرار می‌دهد. با این حال اصول مندرج در آن بصورت یکسان و همزمان به تمام این مخاطبان اعمال نمی‌شود. به همین دلیل است که گروه مایل به انعکاس این موضوع در ماده مربوط به دامنه [اعلامیه] است و تصریح می‌کند که اصول مندرج در اعلامیه، بر حسب اقتضا، برای افراد، خانواده‌ها، گروه‌ها و جوامع و همچنین برای نهادهای عمومی و افراد خصوصی، جامعه جوامع و دولت‌ها و نیز برای بشریت در مجموع اعمال می‌شود. (...) با توجه به تجدید ساختار اصول، گروه مایل بود که ماده‌های مربوط به

تفسیر اصول و محدودیت‌های آن‌ها را به بخش اصول متصل نماید. بنابراین، این ماده‌ها اکنون درانتهای بخش مقررات کلی، درست قبل از بیان اصول قرار گرفته‌است. هنگام تفسیر اصول، بنابراین خواننده از ابتدای متن مطلع می‌شود، که اصول را می‌بایست در مجموع، در شرایطی که مکمل و وابسته به یکدیگرند، درک و اعمال کرد. مسائل اخلاق‌زیستی زمانی مطرح می‌شوند که میان یک یا چند اصل تضاد باشد و با تلاش برای یافتن تعادل است که باید به دنبال راه حل بود. به منظور انعکاس بهتر محتوای این ماده، گروه عنوان «وابستگی متقابل و متکامل» را ترجیح داد» (Cf. UNESCO, 2004m).

دغدغه اعمال مقررات اعلامیه برای بشریت بعنوان یک کل در چندین بخش دیگر از سند نیز منعکس شده‌است. در همین راستا، در بند ۱۸ مقدمه اعلامیه اشاره می‌شود که «توسعه مطلوب، توسعه رویکردهای جدید مسئولیت اجتماعی برای حصول اطمینان از حرکت پیشرفت علمی و فناوری در جهت عدالت، انصاف و منافع بشریت است».

از این منظر، در پاسخ به سوالی که کریستین بایک در مقاله اخیرش مطرح می‌کند: «با توجه به تنوع فرهنگی، آیا می‌توانیم پاسخی غیر از شک‌گرایی یا پوچ‌گرایی به پرسش جهانی بودن حقوق بشر ارائه دهیم؟ (...)» منفعت و اقتضای اخلاق‌زیستی بطور دقیق «دوباره بحثی را در مورد امر نسبی و جهانی شدن، لیکن در شرایط جدید چرا که جهانی شدن در حال تغییر واقعیت‌های [های] حوزه حقوق بشر است، راه می‌اندازد» (Byk, 2008, p. 165-168). البته روش مدیریت امور و تفکر در مناطق مختلف جهان بسیار متفاوت است. در آسیا و آفریقا بسترهای اخلاق‌زیستی از قبل وجود دارد، لیکن این امر مانع از شرکت این مناطق در گفتگوهای جهانی در مورد مسائل مربوط به این حوزه از دانش نمی‌شود و متون متعددی نشان‌دهنده دغدغه‌مندی آن‌ها برای مشارکت در گفتگوهای جهانی و «ضرورت در نظر گرفتن اصول مندرج در اعلامیه‌های بین‌المللی تنظیم شده در زمینه اخلاق، اخلاق‌زیستی و علوم‌زیستی، بویژه توسط یونسکو و اتحادیه بین‌المجالیس» است (Badji, 2005, p. 14-15).

در واقع، در خصوص جهانی بودن برخی ارزش‌های مورد اجماع، مانند خیرخواهی یا کرامت انسانی، شکی وجود ندارد. با این حال، اجرای اصول برسمیت شناخته شده با این روش می‌بایست منطبق با تنوع فرهنگی باشد. این امر با پرسش اصلی مقاله در ارتباط قرار می‌گیرد: آیا در بستر جهانی شدن، اخلاق‌زیستی که هدف آن خیر مشترک جهانی است در تنوع و تکثر فرهنگی ملت‌ها امکان‌پذیر است؟ با بررسی روند تصویب نمونه «اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر» در یونسکو، به این نتیجه می‌رسیم که پاسخ «مثبت» است، اما تحت شرایط خاص و با آگاهی کامل از «بستری پیچیده‌هایی توسعه چنین اسنادی در یونسکو» می‌توان این ادعا را داشت.

تحلیل اسنادی امکان بررسی این شرایط و بسترها را فراهم می‌آورد. در این بررسی سیر تحول گفتگو میان کمیته کارشناسان، کمیته بین‌المللی، طرف رایزنی با بسیاری از کشورها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی، نشان داده شد: رایزنی‌هایی که در گستره مراحل تخصصی تدوین پیش‌نویس تا

پویایی سیاسی درتصویب سند مورد بحث قرارگرفت. چنین تحلیلی نشان می‌دهد که گفتگو در سازمان‌های جهانی برای رسیدن به اسناد معنادار، می‌بایست براساس رایزنی‌های دموکراتیک صورت گیرد. پیش‌نویس چنین اسنادی باید توسط کارشناسان کشورهای مختلف وازرشته‌های دانشگاهی گوناگون تهیه شود. چراکه همان‌طورکه نوئل لِنوآر، نخستین رئیس کمیته بین‌المللی اشاره دارد: این روش به کمیته اجازه می‌دهد تا «عاری ازتأثیرات سیاسی یا فشاراحتمالی گروه‌های ذی‌نفع کارکند. کمیته توانست با آزادی فکری کامل بیندیشد و عمل نماید». بدون طی این مرحله ازتوسعه پیش‌نویس توسط کارشناسان مستقل، به احتمال چنین اعلامیه‌ای هرگزتصویب نمی‌شد چراکه بحث‌های سیاسی امکان پیشبرد کاررا فراهم نمی‌کرد.

البته برای دستیابی به «اجماع عمل‌گرایانه» نیز، همان‌طورکه گیلبرت اوتوآ اشاره دارد، تنها ازمسیرکارشناسی یا فلسفی دانشگاهی نیزمیسرنیست. البته که دانش دانشگاهی و فلسفه جایگاه خاص وویژه خود را دراین حوزه دارد، اما نمی‌بایست کل فضا را اشغال نماید (...). تنش میان جستجوی حقیقت (مختص رویکرد فلسفی) و دغدغه اجتناب‌ناپذیرنسبت به جهان واقدمات ضروری برای انجام (جدایی‌ناپذیری ازسیاست) را مفروض دارد.

این رویکرد که به تصویب اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر توسط ۱۹۳ کشورمی‌انجامد، به زندگی مشترک مطابق اصول اخلاق‌زیستی دلالت دارد. چنین رویکردی می‌تواند درجهتی توصیف شود که ژاک بوشمین جامعه‌شناس پیشنهاد می‌کند: باید به دنبال پاسخی سیاسی به جهانی شدن بود، چراکه مشکل کنونی جوامع «ناتوانی آن‌ها در شکل‌دهی به یک بازنمایی به اندازه کافی منسجم از زندگی مشترک برای بازیگران اجتماعی است تا در آنجا پایه پیوندهای همبستگی ومسئولیتی که باید آنها راگردهم آورد، را پیدا نمایند» (Beauchemin, 2005, p. 11). اودرپی آن است که کلید آشتی اخلاق و سیاست را بیابد تا «آرمان جهانی‌سازی مستقرشده در [عالم] سیاست توسط جامعه مدرن» را ازدست ندهیم (Ibid., p. 31).

با تجربه وتحلیل اسناد ومدارک، آشکاراست که اخلاق‌زیستی برای داشتن دامنه جهانی، باید اجتماعی نیزباشد: به این معنی که باید مشکلات اجتماعی کشورها درحال توسعه را درنظرگرفته ونیاید خود را به تأثیرات اخلاقی فناوری‌های جدید محدود نماید. ازاین‌منظر، بحث‌های پیرامون توسعه اصل مسئولیت اجتماعی وتعریف اخلاق‌زیستی گویا می‌باشند.

با بررسی مراحل مختلف تدوین اعلامیه، نشان داده‌شد که یکی از شروط لازم برای تصویب چنین متنی با اخلاق مورد بحث یورگن هابرماس مطابقت دارد. هابرماس معتقد است که برای جهانی‌بودن یک ارزش یا اصل باید نشان داده‌شود که «ماورای فرهنگ خاصی است» (Habermas, 1986, p. 131). اومی‌افزاید: «برای مقابله با اخلاق جهانی‌گرایانه، در اغلب موارد این عنصرواقعی مطابق فرهنگ‌های مختلف دارای مفاهیم اخلاقی متفاوت را وارد بازی می‌کنیم» (Ibid., p. 132).

برای هابرماس، «مینا» و «کاربرد هنجارها» دو وجود متفاوت است: زیرا شرکت‌کنندگان در یک بحث، حتی با داشتن زمان بی‌نهایت، نمی‌توانند تمام موقعیت‌های ممکن اعمال هنجار را تصور کنند. بعنوان قاعده استدلال، اصل جهانی‌شدن باید معنای معقولی را حفظ کند و بنابراین برای موضوعات محدود، هربار مطابق بستر مربوط به آن‌ها ارزیابی می‌گردد (Habermas, 1992, p. 127). برای پایه‌گذاری هنجار، «مساله این است که بدانیم آیا رعایت این قاعده به نفع همه است یا خیر» (Ibid., p. 128). بنابراین هابرماس ایده «اصل کاربرد» را مطرح می‌کند که تکمیل‌کننده اصل مینای هنجار است.

ارجاعات متعدد در توجه به تنوع فرهنگی بطور عام و اصل ۲۶ اعلامیه بطور خاص، نمونه‌ای از اجرای این اصل کاربردی است. ماده ۲۶ تصریح می‌کند که «اعلامیه حاضر باید بعنوان یک کل و اصول باید مکمل و وابسته به یکدیگر درک شوند. هر یک از اصول باید در چارچوب سایر اصول، تا حد ممکن مناسب و مرتبط با شرایط، در نظر گرفته شود». گنجاندن این اعلامیه در چارچوب حقوق بشر در چهارمین نشست کمیته بین‌دولتی بسیار مهم و بدیع تلقی می‌شود.

گزارش این جلسه، در واقع به هنگام صحبت از اصل مسئولیت اجتماعی در چارچوب اندیشه هنجاری در حمایت از حقوق بشر، به مسائل مرتبط با دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی مناسب، تئذیه و آب مناسب، کاهش فقر یا بهبود شرایط محیط‌زیستی تاکید دارد. در نتیجه گزارش تضمین می‌کند که اعلامیه آتی چشم‌اندازهایی جهت اقدام در زمینه‌های اخلاق‌زیستی که فراتر از اخلاقیات خاص رویه‌های حرفه‌ای مربوطه، را می‌گشاید و ضرورت به قراردادن اخلاق‌زیستی در ستر بازتاب سیاسی و اجتماعی جهانی را تکرار می‌کند (Cf. UNESCO, 2005c, § 16).

در عصر کالایی‌شدن انسان و ابزاری‌سازی ارزش‌ها، شاید جستجوی خیر مشترک و کاربردهای احتمالی آن در دنیایی مملو از اولویت‌های اقتصادی توهمی بیش ننماید. در دنیایی که جهانی‌شدن به شکل نه چندان مطلوب نهادینه می‌شود انجام چنین بررسی‌هایی ضروری به نظر می‌رسد. چرا که تأویل و تفسیر نامناسب از جهانی‌شدن دستاوردهای اجتماعی حاصل نهادگرایی در قالب سازمان‌های بین‌المللی در سطح جهانی در دوران پس از جنگ جهانی دوم را در خطر قرار می‌دهد. سازمان‌های بین‌المللی که در اساسنامه‌های خود بشر را به صلح، همبستگی و خیر مشترک فرامی‌خوانند (Cf. Supiot, 2010) و در نتیجه، اندک اندک این اصول بعنوان ارزش‌هایی بنیادین در سطح جهانی ارزیابی می‌شوند.

همچنین رویکرد نهادگرایی فوق نشان می‌دهد که چرا توجه به «منافع عمومی جهانی» به جای «منفعت عمومی مبتنی بر خیر مشترک» به نظر ما دیدگاهی ترجیحی به نظر نمی‌رسد. در واقع، در اغلب اوقات این منافع عمومی جهانی بعنوان ارزشی قابل دسترس برای همه معرفی می‌شوند، لیکن در واقع دسترسی به آن‌ها مستلزم آن است که منافع مشترک، مانند بهداشت و آموزش، ابتدا بعنوان حقوقی قابل دسترس برای همه برسمیت شناخته شوند.

از آنجایی که تحقیقات اندکی درمورد چنین موضوعی وجود دارد، این بررسی می‌تواند با ارائه مبنایی نظری، الهام‌بخش کشورهای مایل به اتخاذ قوانین و مقرراتی با مضمون مفهوم خیرمشتک باشد. چنین بررسی‌هایی می‌تواند به درک محققان علوم‌سیاسی از پویایی کار در تهیه چنین اسنادی کمک کند. همچنین سازمان‌های غیردولتی می‌توانند روح و فرآیندی توسعه این اسناد و نیز نحوه بهره‌مندی از این روش را بهتر درک و ارزیابی کنند.

۷- نتیجه‌گیری

روند تصویب اعلامیه جهانی اخلاق‌زیستی و حقوق بشر نمایان‌گر طرح و تصادم دودیدگاه عمده متفاوت کشورهای عضو یونسکو در این حوزه است: از یک‌سوی، دیدگاه فردگرایانه کشورهای غربی که با دامن‌های محدود خواستار تدقیق در هنجارها و تصویب سندی الزام‌آورند و از سوی دیگر، دیدگاه جمع‌گرایانه کشورهای در حال توسعه با گسترش دامن هنجارسازی اعلامیه، بویژه در حوزه مسئولیت اجتماعی، که در پی تصویب سندی غیر الزام‌آور می‌باشند.

با وجود تعارض نسبی میان دورویکرد فوق‌الذکر، فرآیند رایزنی‌ها در تهیه پیش‌نویس‌ها و همچنین ادبیات متن اعلامیه حکایت از روندی مبتنی بر تکثرگرایی فرهنگی دارد. در این میان، ماهیت غیر الزام‌آور اعلامیه و نیز عدم تعریف هنجارها و اصول سبب تحمیل‌نشدن قواعد، به احتمال متعارض بابرخی فرهنگ‌ها، گشته و تفسیر موسع از هنجارها و اصول را ممکن می‌سازد. بعلاوه، عدم الویت‌بندی میان اصول، امکان سیال بودن تفسیر در مواقع تعارض میان اصول و یا الویت بعضی از آن‌ها در وضعیتی خاص را فراهم می‌سازد.

ماهیت غیر الزام‌آور، عدم تعریف و یا الویت‌بندی اصول و هنجارها سبب حدوث اجماع عمل‌گرایانه تصویب اعلامیه در بستری پیچیدگی‌های خاص توسعه چنین سندی در یونسکو می‌گردد. اجماع عمل‌گرایانه‌ای که به معنای در نظر گرفتن حداقلی از ملاحظات ۱۹۳ کشور عضو مصوب اعلامیه و احترام نسبی به جهان‌بینی و فرهنگ جامعه آن‌ها بحساب می‌آید.

فهرست منابع:

Books

1. Bagheri, A., Moreno, J. D., & Semplici, S. (2016). Global bioethics: The impact of the UNESCO international bioethics committee (Vol. 5). Springer.
2. Beauchemin, J. (2005). La société des identités : Éthique et politique dans le monde contemporain. Athéna Editions.
3. Bourgeault, G. (1990). L'éthique et le droit face aux nouvelles technologies biomédicales. PU Montréal.
4. Doucet, H. (1996). Au pays de la bioéthique. Labor et Fides.
5. Habermas, J. (1986). Morale et communication. Flammarion.

6. Habermas, J. (1992). *De l'Éthique de la discussion*. Flammarion.
7. Have, H. A. M. J. ten, & Jean, M. S. (Éds.). (2009). *The UNESCO Universal Declaration on Bioethics and Human Rights: Background, principles and application*. UNESCO Publishing .
8. Hottois, G. (2009). *Dignité et diversité des hommes*. Vrin.
9. Hottois, G., & Missa, J.-N. (2001). *Nouvelle encyclopédie de bioéthique*. De Boeck Université.
10. Lévinas, E. (1982). *Éthique et infini*. Fayard.
11. Mappa, S. (1997). *Essai historique sur l'intérêt général : Europe, Islam, Afrique coloniale* (Vol. 8). Karthala Editions .
12. McLean, I. (1989). *Concise Dictionary of Politics*. Oxford.
13. Petrella, R. (1996). *Le Bien commun : Eloge de la solidarité*. Editions Labor.
14. Simon, R. (1993). *Éthique de la responsabilité*. Cref .
15. Supiot, A. (2010). *L'Esprit de Philadelphie : La justice sociale face au marché total*. Seuil.
16. Yusuf, A. A. (Éd.). (2007). *Standard-Setting in Unesco: Normative Action in Education, Science and Culture (UNESCO Reference Works)*. United Nations Educational.

Articles, Book chapter & Conference papier

1. Aghajanloo, M. (2022). *Du rôle des obligations internationales pour les droits socio-économiques des iraniens, face aux sanctions américaines*. *Géostratégiques*, 57, 101-130.
2. Badji, M. (2005). *Déclaration de Dakar sur l'Éthique et la Bioéthique*.
3. Beauchemin, J. (2004). *Entre la loi du marché et l'individualisme*”. *Le Devoir*, 12, 3-8.
4. Byk, C. (2008). *Bioéthique, entre universalisme et mondialisation*. 155-176.
5. Cahill, L. S. (2004). *Bioethics and the common good*. *The Père Marquette Lecture in Theology Series*, 35, 7-88.
6. Have, H. A. M. J. ten, & Jean, M. S. (2009). Chapter 1- Introduction. In *The UNESCO Universal Declaration on Bioethics and Human Rights: Background, principles and application* (Henk A. M. J. ten Have&Michèle S. Jean, p. 17-56). UNESCO Publishing .
7. Jobin, G. (1998). *Le bien commun à l'épreuve de la pensée éthique contemporaine*. *Le Supplément* (Paris. 1970), 204, 129-155.
8. kirby, M. (2009). Chapter 3-Article 1: Scope. In *The UNESCO Universal Declaration on Bioethics and Human Rights: Background, principles and application* (Henk A. M. J. ten Have&Michèle S. Jean, p. 73-80). UNESCO Publishing .
9. Langlois, A. (2014). *The UNESCO Bioethics Programme: A Review*. *The New Bioethics*, 20(1), 3-11 .
10. Malherbe, J.-F. (2005). *Of Solidarity between Justice and Equity*. *Bulletin Luxembourgeois des questions sociales*, 19, 166-191.

Newspaper article & Website

1. Chirac, J. (2003, février 23). Déclaration de M. Jacques Chirac, Président de la République, sur le rôle et l'influence du Comité consultatif national d'éthique, le droit de la bioéthique, le choix de l'interdiction du clonage thérapeutique dans le projet de loi sur la bioéthique, la question de la brevetabilité du génome humain et la proposition d'une convention mondiale de bioéthique, Paris le 23 février 2003. [elysee.fr. https://www.elysee.fr/jacques-chirac/2003/02/23/declaration-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-le-role-et-linfluence-du-comite-consultatif-national-dethique-le-droit-de-la-bioethique-le-choix-de-linterdiction-du-clonage-therapeutique-dans-le-projet-de-loi-sur-la-bioethique-la](https://www.elysee.fr/jacques-chirac/2003/02/23/declaration-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-le-role-et-linfluence-du-comite-consultatif-national-dethique-le-droit-de-la-bioethique-le-choix-de-linterdiction-du-clonage-therapeutique-dans-le-projet-de-loi-sur-la-bioethique-la)
2. Delbecq, D. (2003, octobre 15). Chirac plaide pour une convention internationale. Libération. https://www.liberation.fr/terre/2003/10/15/chirac-plaide-pour-une-convention-internationale_448093/
3. Génétique. (2024, juillet 26). Jacques Chirac pour une convention mondiale de bioéthique—Genethique. <https://www.genethique.org/>. <https://www.genethique.org/jacques-chirac-pour-une-convention-mondiale-de-bioethique/>
4. Le Monde. (2003, octobre 14). Jacques Chirac souligne l'urgence d'un code universel de bioéthique. https://www.lemonde.fr/archives/article/2003/10/14/jacques-chirac-souligne-lurgence-d-un-code-universel-de-bioethique_337950_1819218.html

Documents

1. UNESCO. (2001a, octobre 17). Bioethics programme: Priorities and prospects .
2. UNESCO. (2001b, octobre 22). Round Table of Ministers of Science on Bioethics: International Implications .
3. UNESCO. (2003a, juin 13). Report on the possibility of elaborating a universal instrument on bioethics .
4. UNESCO. (2003b, octobre 29). Possibility of elaborating universal norms on bioethics .
5. UNESCO. (2004a, avril 30). First meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics .
6. UNESCO. (2004b, juin 2). Second meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics .
7. UNESCO. (2004c, juin 15). Elaboration of the Declaration on Universal Norms on Bioethics: First Outline of a Text.
8. UNESCO. (2004d, juillet 2). Third meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics .
9. UNESCO. (2004e, juillet 12). Towards a declaration on universal norms on bioethics: Report .
10. UNESCO. (2004f, juillet 29). Elaboration of the Declaration on Universal Norms on Bioethics: Second Outline of a Text .

11. UNESCO. (2004g, août 20). Report by the Director-General on the drawing up of a declaration on universal norms on bioethics .
12. UNESCO. (2004h, août 23). Eleventh session of the International Bioethics Committee (IBC) .
13. UNESCO. (2004i, août 25). Fourth meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics .
14. UNESCO. (2004j, août 27). Elaboration of the Declaration on Universal Norms on Bioethics: Third Outline of a Text .
15. UNESCO. (2004k, octobre 27). Fifth Meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics .
16. UNESCO. (2004l, décembre 12). Elaboration of the Declaration on Universal Norms on Bioethics: Fourth Outline of a Text .
17. UNESCO. (2004m, décembre 12). Sixth Meeting of the IBC Drafting Group for the Elaboration of a Declaration on Universal Norms on Bioethics.
18. UNESCO. (2005a). Explanatory memorandum on the elaboration of the preliminary draft Declaration on Universal Norms on Bioethics .
19. UNESCO. (2005b, janvier 10). Results of the written consultation on the Third Outline of the text of a Declaration on Universal Norms on Bioethics, 27 august 2004 .
20. UNESCO. (2005c, janvier 24). Fourth Session Intergovernmental Bioethics Committee (IGBC) .
21. UNESCO. (2005d, janvier 28). Report of the extraordinary session of the International Bioethics Committee.
22. UNESCO. (2005e, avril 4). First Intergovernmental Meeting of Experts Aimed at Finalizing a Draft Declaration on Universal Norms on Bioethics .
23. UNESCO. (2005f, avril 4). First Intergovernmental Meeting of Experts Aimed at Finalizing a Draft Declaration on Universal Norms on Bioethics (Final Report) .
24. UNESCO. (2005g, juin 20). Preliminary Draft Declaration on Universal Norms on Bioethics .
25. UNESCO. (2005h, juin 20). Second Session of the Intergovernmental Meeting of Experts Aimed at Finalizing a Draft Declaration on Universal Norms on Bioethics .